

บทที่ ๓

สภาพปัญหาในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน ตำบลหาดแพง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาใน ๔ ประเด็นหลักคือ ๑) บริบทพื้นที่วิจัย ซึ่งมีทั้งหมด ๔ โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านหาดแพง, โรงเรียนบ้านคำไฮ, โรงเรียนบ้านอ้วน, โรงเรียนบ้านเสียวสงคราม ซึ่งตั้งอยู่ภายในตำบลหาดแพงเป็นกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาลุ่มน้ำสงคราม ๒) กระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนในตำบลหาดแพง ๓) สภาพปัญหาในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ๔) แนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ บริบทพื้นที่วิจัย

งานวิจัยนี้ได้กำหนดพื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนในตำบลหาดแพง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม ดังจะได้กล่าวถึงบริบทพื้นที่วิจัยดังต่อไปนี้

๑) ลักษณะที่ตั้ง^๑

พื้นที่ตำบลหาดแพง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอสรีสงคราม และห่างจากตัวอำเภอสรีสงคราม ๑๒ กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและมีที่ดอนบางส่วน มีพื้นที่ทั้งสิ้นจำนวน ๔๔,๖๗๗ ไร่

หลักเขตที่ ๑ ตั้งอยู่กึ่งกลางห้วยเบ็ก บริเวณที่บรรจบกับห้วยน้ำเมา บริเวณพิกัด VE๒๐๓๕๙๗

ด้านเหนือ

จากหลักเขตที่ ๑ เป็นเส้นเลียบบกึ่งกลางห้วยเบ็ก ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างตำบลหนองแวง อำเภอบ้านแพง กับ ตำบลหาดแพง อำเภอสรีสงคราม ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงหลักเขตที่ ๒ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณโคกดอนไร่ บริเวณพิกัด VE ๒๑๕๖๐๙ รวมระยะประมาณ ๑,๘๕๐ เมตร

จากหลักเขตที่ ๒ เป็นเส้นตรงตามลำห้วยกลอย ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขต ระหว่าง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านแพง กับ ตำบลหาดแพง อำเภอสรีสงคราม ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงหลักเขตที่ ๓ ซึ่งตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๓๙๐ ฟากตะวันตก บริเวณพิกัด VE ๒๔๗๖๐๗ รวมระยะประมาณ ๓,๖๐๐ เมตร

^๑ ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลหาดแพง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม
www.bangkokideaeasy.com/informations/๕๘hadpaeng/index.php, [สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐]

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑๒ ถึงหลักเขตที่ ๑๓ ซึ่งตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑๒ ฟากตะวันออก บริเวณพิกัด VE ๓๔๐๕๙๐ รวมระยะประมาณ ๙๘๐ เมตร

จากหลักเขตที่ ๑๓ เป็นเส้นเลียบตามกึ่งกลางห้วยไผ่น้อย ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่าง ตำบลพนอม กับตำบลหาดแพง ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ถึงหลักเขตที่ ๑๔ ซึ่งตั้งอยู่กึ่งกลางห้วยไผ่น้อย (ห้วยสาหร่าย) บริเวณพิกัด VE ๓๓๔๕๗๔ รวมระยะประมาณ ๑,๙๒๐ เมตร

ด้านใต้

จากหลักเขตที่ ๑๔ เป็นเส้นเลียบตามทุ่งนาและกึ่งกลางห้วยสาหร่าย ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างตำบลพนอม กับตำบลหาดแพง ไปทางทิศตะวันตก ถึงหลักเขตที่ ๑๕ ซึ่งตั้งอยู่กึ่งกลางห้วยสาหร่ายบริเวณที่บรรจบกับกึ่งกลางแม่น้ำสงคราม บริเวณพิกัด VE ๒๙๘๕๖๖ รวมระยะประมาณ ๕,๗๑๐ เมตร

จากหลักเขตที่ ๑๕ เป็นเส้นเลียบตามกึ่งกลางแม่น้ำสงคราม ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างตำบลนาคำ และตำบลศรีสงคราม กับตำบลหาดแพง ไปทางทิศตะวันตก ถึงหลักเขตที่ ๑๖ ซึ่งตั้งอยู่กึ่งกลางแม่น้ำสงคราม บริเวณพิกัด VE ๒๑๓๕๗๐ รวมระยะประมาณ ๑๔,๔๐๐ เมตร

ด้านตะวันตก

จากหลักเขตที่ ๑๖ เป็นเส้นเลียบตามกึ่งกลางห้วยน้ำเมา ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างตำบลสามผง กับตำบลหาดแพง ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ จนบรรจบหลักเขตที่ ๑ รวมระยะประมาณ ๑,๒๑๐ เมตร

๒) สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลหาดแพง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ และมีที่ดอนบางส่วน

๓) เขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลพะทาย อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลศรีสงคราม และตำบลนาคำ อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลพนอม อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลสามผง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

๔) อาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา ทำไร่ ทำสวน

อาชีพเสริม ทอผ้า รับจ้าง เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย

๕) สาธารณูปโภค

มีไฟฟ้า ประปาหมู่บ้าน โทรศัพท์สาธารณะครบทุกหมู่บ้าน

๖) การเดินทาง

เดินทางสู่ตำบลได้ ๒ เส้นทาง คือ ๑) จากจังหวัดนครพนม ใช้เส้นทางนครพนม-ศรีสงคราม ระยะทางประมาณ ๘๖ กิโลเมตร ผ่านอำเภอท่าอุเทน เมื่อถึงบ้านท่าดอกแก้ว ตำบลท่าจำปา อำเภอท่าอุเทน จะเป็นสามแยก ให้เลี้ยวซ้าย เดินทางสู่อำเภอศรีสงคราม มาถึงบ้านปฏิรูป หมู่ที่ ๕ ตำบลศรีสงคราม จะเป็นสามแยก ให้เลี้ยวขวา ใช้เส้นทาง ปฏิรูป-นาพระชัย ระยะทางประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ก็จะถึงสะพานข้ามลำน้ำสงครามเข้าสู่ตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม

๒) จากจังหวัดสกลนคร ใช้เส้นทางสกลนคร-นครพนม ถึงบ้านดอนเชียงบาน ให้เลี้ยวซ้ายเข้ามาผ่านอำเภอนาหว้า ใช้เส้นทางอำเภอนาหว้า-ศรีสงคราม ถึงอำเภอสรีสงคราม แล้วใช้เส้นทางศรีสงคราม-ท่าดอกแก้ว ออกจากอำเภอสรีสงครามประมาณ ๓ กิโลเมตร มาถึงบ้านปฏิรูป หมู่ที่ ๕ ตำบลศรีสงคราม เป็นสามแยก ให้เลี้ยวซ้าย ใช้เส้นทางปฏิรูป-นาพระชัย ระยะทางประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ก็จะถึงสะพานข้ามลำน้ำสงคราม ก็จะเข้าสู่ตำบลหาดแพง อำเภอสรีสงคราม

๗) ข้อมูลพื้นฐานตำบลหาดแพง

จำนวนหมู่บ้านและประชากร^๒

ตารางที่ ๑ แสดงหมู่บ้านและจำนวนประชากรตำบลหาดแพง

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร (คน)			จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)
		ชาย	หญิง	รวม	
๑	หาดแพง	๒๓๓	๒๓๗	๔๗๐	๑๓๐
๒	คำไฮ	๓๕๕	๓๓๘	๖๙๓	๑๗๐
๓	เสียวสงคราม	๓๕๔	๓๕๓	๗๐๗	๒๐๘
๔	อ้วน	๒๖๓	๓๐๓	๕๖๖	๑๔๘
๕	หาดแพง	๒๗๑	๒๔๑	๕๑๒	๑๕๗
๖	เสียวสงคราม	๒๖๒	๒๙๒	๕๕๔	๑๔๖
๗	อ้วน	๒๕๕	๒๗๒	๕๒๗	๑๒๐
๘	คำไฮ	๒๗๕	๒๖๕	๕๔๐	๑๓๖
๙	หาดแพง	๒๓๘	๒๖๗	๕๐๕	๑๔๒
	รวม	๒,๕๐๖	๒,๕๖๘	๕,๐๗๔	๑,๓๕๗

ข้อมูล ณ มีนาคม ๒๕๕๗

๘) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

- ๑) รถยนต์บรรทุกน้ำ ขนาด ๑๐,๐๐๐ ลิตร (ติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง) ๑ คัน
- ๒) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ๑๐๙ คน
- ๓) รถยนต์พร้อมอุปกรณ์กู้ชีพกู้ภัย ๑ คัน

๙) สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพของราษฎรส่วนใหญ่ในตำบลหาดแพงประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพอื่นที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบสังคมเกษตรกรรมผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งนี้ประชาชนในวัยแรงงานจะมีงานทำตลอดปีทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

- อาชีพหลัก ได้แก่ การทำนาข้าว ทั้งนาปีและนาปรัง การปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ทำสวนยางพารา สวนยูคาลิปตัส ปลูกพืชผักสวนครัว

^๒ ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลหาดแพง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม

- อาชีพรอง ได้แก่ เลี้ยงสัตว์ ประมงน้ำจืด ค้าขาย รับจ้าง

นอกจากนี้ ประชาชนยังมีการเดินทางออกนอกถิ่น เพื่อทำงานสร้างรายได้ ทั้งการไปทำงานต่างประเทศ เป็นเวลาคราวละหลายปี และทำงานในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดทั้งงานระยะสั้นและงานประจำ ทั้งลักษณะงานแรงงาน งานฝีมือ/งานวิชาชีพ ทั้งของเอกชนและราชการ

๑๐) สภาพทางสังคม^๓

๑๐.๑) การจัดการศึกษา

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัด	๔	ศูนย์
- โรงเรียนสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน	๔	โรงเรียน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	๑	โรงเรียน
- ระดับประถมศึกษา	๔	โรงเรียน
- ระดับอนุบาล	๔	โรงเรียน
- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	๑	ศูนย์

๑๐.๒) สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- วัด/สำนักสงฆ์	๗	แห่ง
-----------------	---	------

๑๐.๓) การสาธารณสุข

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล	๒	แห่ง
-------------------------------	---	------

๑๐.๔) ส่วนราชการในพื้นที่ตำบลหาดแพง

- ศูนย์บำรุงทางหลวงชนบทศรีสงคราม
- โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านหาดแพง

๑๑) การบริการขั้นพื้นฐาน

๑๑.๑) การคมนาคม

- ทางหลวงแผ่นดิน ๒ สาย
 - ๑) หมายเลข ๒๓๙๐ (ปฎิรูป - หาดแพง - นาพระชัย)
 - ๒) หมายเลข ๒๑๒ (ตอนบ้านเสี้ยวสงคราม หมู่ที่ ๓)
- ทางหลวงชนบท ๓ สาย
 - ๑) หมายเลข นพ. ๓๐๑๗ (บ้านหาดแพง - บ้านเสี้ยวสงคราม)
 - ๒) หมายเลข นพ. ๔๐๒๔ (บ้านหาดแพง - บ้านคำไฮ)
 - ๓) หมายเลข นพ. ๓๐๖๕ (บ้านหนองสาหร่าย-บ้านอ้วน-บ้านพะทาย)

๑๑.๒) สาธารณูปโภค สาธารณูปการ

- ไฟฟ้าครัวเรือน มีไฟฟ้าใช้ ๙ หมู่บ้าน
- ระบบประปาหมู่บ้าน ๗ แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ ๙ หมู่บ้าน^๔

^๓ ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม
www.bangkokideaeasy.com/informations/๕๘hadpaeng/index.php, [สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐].

^๔ ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

สรุปได้ว่า

สภาพบริบทพื้นที่ของตำบลหาดแพงทั่วไป จัดอยู่ในสังคมที่กำลังพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย มีความเจริญก้าวหน้าทางสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ การเดินทางไปมาระหว่างชุมชนและเมืองใหญ่มีความคล่องตัว สะดวกสบายใช้เวลาในการเดินทางลดลงเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ความเป็นโลกยุคโลกาภิวัตน์จึงได้เข้ามาครอบงำวิถีชีวิตดั้งเดิม ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเก่าก่อนบางสิ่งบางอย่างได้เลือนหายไปอย่างไม่รู้ตัว เช่น การอบรมสั่งสอนบุตร หลาน เขย สะใภ้ ในครอบครัวใหญ่ ในปัจจุบันนี้ไม่พบเห็นอีกเลย เนื่องด้วยภาวการณ์หาเลี้ยงชีพการดำรงชีวิตที่ถูกบีบคั้นจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง ทำให้สภาพสมัยก่อนได้หายไปอย่างไม่รู้สึกรู้สีกตัว ในสมัยก่อนการจะแยกครอบครัวออกไปจากพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย นั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้หลักผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ จึงจะสามารถที่จะแยกออกไปสร้างครอบครัวของตนเองได้และจะต้องเป็นผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมเชี่ยวชาญทั้งทางด้าน การเลี้ยงชีพ ตลอดจนงานด้านศีลธรรม ต้องดำรงตนอยู่ในกฎระเบียบแบบแผนทางสังคม และรู้จักประเพณี วัฒนธรรมอย่างเข้าใจถ่องแท้และลึกซึ้ง เมื่อกาลเวลาผ่านไปสังคมยุคใหม่เข้ามาแทนที่ ประเพณี วัฒนธรรมที่เคยเติบโตมาพร้อมกับครอบครัวใหญ่จึงได้เลือนหายไปทีละน้อยพร้อมกับครอบครัวเล็กที่มี แนวโน้มเติบโตขึ้นมาแทนที่มากขึ้น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมไปอย่างมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนรุ่นใหม่ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาในสมัยก่อนก็เช่นกัน วัด เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าและคุณภาพเป็นอย่างมาก เพราะคนในสมัยก่อน นั้นผู้ชายทุกคนก่อนที่จะแต่งงานสร้างครอบครัว จะต้องผ่านการอบรมทางด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม นั่นก็คือ การบวช เมื่อผ่านการบวชแล้วสังคมในยุคนั้นจึงจะให้การยอมรับว่าเป็นผู้ชายที่มีคุณสมบัติครบถ้วน ทั้งในด้านการประกอบสัมมาอาชีพที่ได้รับการอบรมจากครอบครัวเป็นหลักใหญ่ และการเป็นผู้ที่รู้จักสิ่ง ดี ชั่ว สิ่งไหนควรไม่ควร และความอดทนเป็นหลักใหญ่ โดยการผ่านการบวชและได้รับการฝึกอบรมจากทางวัดโดยตรง จึงทำให้เกิดมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม แก่ตัวบุคคลนั้น แต่ในยุคสมัยปัจจุบันนี้ การศึกษาได้แยกออกจากวัดให้เกิดการบริหารที่เป็นเอกเทศ นำหลักสูตรมาพัฒนาเพื่อให้ผู้เรียนได้มีองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพเพียงด้านเดียว ความเป็นวิถีชาวพุทธที่มีความสัมพันธ์กับวัดมาเป็นเวลายาวนานจึงได้เริ่มห่างออก ทำให้การศึกษาขาดในด้านการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับผู้เรียนโดยไปเน้นแค่ให้ผู้เรียนได้จบตามหลักสูตรที่ได้กำหนดมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะได้ศึกษาบริบทพื้นที่วิจัยในแต่ละโรงเรียน เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในกระบวนการพัฒนา คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน ต่อไป

๓.๒ กระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนในตำบลหาดแพง

อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

กระบวนการพัฒนาจริยธรรมภายในโรงเรียนตำบลหาดแพง นอกจากการเรียนการสอนในหลักสูตรแกนกลางที่จัดกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนแล้ว โรงเรียนภายในตำบลหาดแพงยังได้สอดแทรกสาระการเรียนรู้ เพื่อเสริมทักษะเพื่อการพัฒนาทางด้านจริยธรรม การเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด งานที่สำคัญของครูก็คือช่วยให้นักเรียนแต่ละคน ทำให้เกิดการเรียนรู้ หรือมีความรู้และทักษะตามที่หลักสูตรได้วางไว้ ครูจึงมีหน้าที่จัดประสบการณ์ในห้องเรียน เพื่อที่จะช่วยให้นักเรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ให้เป็นคนดีของสังคม และยังสามารถนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาหลักธรรมต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น โรงเรียนในตำบลหาดแพง มีหลักสูตรที่ใช้ในการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน เพื่อการพัฒนาจริยธรรมให้กับนักเรียน ที่ใช้ในการเรียนการสอนปัจจุบันนี้มีอยู่ด้วยกัน ๒ หลักสูตร คือ ๑) หลักสูตรของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๒) หลักสูตรของโรงเรียนวิสุทธิพุทธ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๒.๑ หลักสูตรของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งที่ วก ๑๑๙๓/๒๕๓๔ เรื่อง ปรับปรุงคำอธิบายในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ให้โรงเรียนที่อยู่ในโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาที่ปรับปรุงใหม่พร้อมกันทุกชั้น ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๔ สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปจัดการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๖ ให้จัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาที่ปรับปรุงใหม่ในปีการศึกษาถัดไป ปีละ ๑ ชั้นตามลำดับ ซึ่งจะครบทุกชั้นในปีการศึกษา ๒๕๓๙ โดยสอดคล้องกับคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก ๖๑๑/๒๕๓๓ เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

สาระพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔

มาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่ ๑ : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส ๑.๒ : ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส ๑.๓ : ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข^๕

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

มาตรฐาน ส ๑.๑ : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนา ที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป. ๑-๓	ป. ๔-๖	ม. ๑-๓	ม. ๔-๖
๑.รู้และเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติ ศาสนา ศาสดา และคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ	๑.รู้และเข้าใจเรื่องราวพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติ ความสำคัญของศาสนา ศาสดา และคัมภีร์ทางศาสนาที่ตนนับถือ	๑.รู้และเข้าใจประวัติความเป็นมา ความหมาย องค์ประกอบ ความสำคัญของศาสนา คัมภีร์ทางศาสนาที่ตนนับถือและวิเคราะห์พระจริยาวัตรของ ศาสดา-สาวกที่สำคัญของศาสนาต่างๆ	๑.เข้าใจและวิเคราะห์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของศาสนาต่างๆ ในเรื่อง ศาสดา หลักธรรม สวาก ผู้สืบทอด ศาสนา ศาสนสถาน ศาสนพิธี และเป้าหมายสูงสุดของชีวิต
๒.รู้และบอกหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน	๒.รู้และบอกหลักธรรมสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่นๆ	๒.สามารถนำหลักธรรมในศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข	๒.สามารถเลือกสรรหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
๓.รู้และเข้าใจการบริหารจิตและเจริญปัญญาที่เหมาะสมตามวัยโดยให้ความหมายของสติสัมปชัญญะ ความระลึกได้และรู้ตัวทั่วพร้อม	๓.รู้และเข้าใจในเรื่องการบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยให้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา	๓.รู้และเข้าใจความหมายประโยชน์และกระบวนการของการฝึกบริหารจิตเจริญปัญญาและใช้ในชีวิตประจำวัน	๓.วิเคราะห์กระบวนการฝึกบริหารจิต และเจริญปัญญา โดยให้รู้การคิดที่ถูกต้อง เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและให้คำปรึกษาแนะนำผู้อื่นได้

^๕ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว), หน้า ๑๑-๑๕.

มาตรฐาน ส ๑.๒ : ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป. ๑-๓	ป. ๔-๖	ม. ๑-๓	ม. ๔-๖
๑.ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียนและชุมชน	๑.ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในสังคมพร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติของตนเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต	๑.เชื่อมั่นในการทำความดีตามหลักจริยธรรม โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศมาสนับสนุนเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	๑.ตระหนักถึงผลของการทำความดีและความชั่วจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ ความเป็นเหตุเป็นผลของสถานการณ์ที่ต้องเผชิญเพื่อการตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติตามหลักศีลธรรม จริยธรรม และกำหนดบทบาทเป้าหมายในการดำรงชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
๒.เห็นคุณค่าและตั้งใจทำความดีและบอกเหตุผลการทำความดีของตนเองและผู้อื่นให้บุคคลในครอบครัว	๒.เห็นคุณค่าการทำความดีของบุคคลสำคัญและเสนอเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติของตนเอง กลุ่มเพื่อนและสังคมใกล้ตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	๒.ตระหนักถึงการทำความดีของบุคคลที่เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร ความเป็นเหตุเป็นผลของสถานการณ์ที่ต้องเผชิญและนำเสนอเป็นทางการประพฤติปฏิบัติของตนเอง กลุ่มเพื่อน ชุมชน และสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	๒.เห็นความสำคัญของค่านิยมและจริยธรรมทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดความเชื่อและพฤติกรรมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เพื่อจัดการความขัดแย้งและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
๓.เห็นประโยชน์ของการฝึกสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิ เพื่อเจริญปัญญา	๓.เห็นประโยชน์ของการบริหารจัดการและเจริญปัญญาตามแนวทางศาสนาและสามารถปฏิบัติได้	๓.ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการบริหารจัดการและเจริญปัญญาและสามารถปฏิบัติได้	๓.ศรัทธาและเห็นคุณค่าความสำคัญของการบริหารจัดการและเจริญปัญญาและสามารถปฏิบัติได้

มาตรฐาน ส ๑.๓ : ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการ พัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้ อย่างสันติสุข

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป. ๑-๓	ป. ๔-๖	ม. ๑-๓	ม. ๔-๖
๑.รู้และปฏิบัติตนตามคำแนะนำเกี่ยวกับหลักศีลธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในเรื่องที่เกี่ยวกับตนเอง กลุ่มเพื่อน และสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เพื่อการอยู่ร่วมกันได้	๑.รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในเรื่องที่เกี่ยวกับตนเอง กลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิกและสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัว ชุมชน และประเทศชาติ เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	๑.รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมจริยธรรมค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาดน สังคม สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนเกี่ยวข้องและประเทศชาติ เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	๑.รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถืออย่างมีเหตุผล โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาดน สังคม และสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย สังคมโลกเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

อย่างสันติสุข			
๒.ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือและร่วมศาสนพิธี พิธีกรรม วันสำคัญของศาสนาตามคำแนะนำที่เหมาะสมกับวัย	๒.ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรม วันสำคัญทางศาสนาด้วยความเต็มใจ และเห็นคุณค่า	๒.ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือและร่วมศาสนพิธี พิธีกรรม วันสำคัญทางศาสนาด้วยความเต็มใจ และเห็นคุณค่า	๒.ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือและร่วมศาสนพิธี พิธีกรรม วันสำคัญทางศาสนาและสนับสนุนเผยแพร่แนวปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา
๓.ฝึกปฏิบัติการบริหารจัดการให้สงบตามคำแนะนำโดยกำหนดรู้กาย วาจา ใจ ให้พร้อมกันได้	๓.ฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นได้ โดยมีสติสัมปชัญญะ ในขณะที่ปฏิบัติตามแนวทางของศาสนา	๓.มีทักษะในการบริหารจัดการและเจริญปัญญา และนำมาใช้ในการคิดที่ถูกต้อง เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน	๓.มีทักษะในการบริหารจัดการและเจริญปัญญา นำมาใช้ในการคิดที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาการเรียนรู้คุณภาพชีวิตและสังคม

สรุปได้ว่า โรงเรียนในเขตตำบลหาดแพง ได้มีการปรับใช้หลักสูตรพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ซึ่งได้สอดคล้องกับคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ให้โรงเรียนที่อยู่ในโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรจัดการเรียนการสอนฉบับปรับปรุงใหม่ ในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

๓.๒.๒ หลักสูตรแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธจะมีแนวทางการเรียนการสอนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ในการพัฒนาเด็กโดยเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญาอย่างบูรณาการ ๑) ศีล คือ การมีวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามต่อตัวเองและผู้อื่น ๒) สมาธิ คือ มุ่งพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งอย่างมีคุณภาพ ๓) ปัญญา คือ การมีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิดและแก้ปัญหา นายมนตรี อัสการ^๖ กล่าวว่า กระบวนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนได้รู้จักการใช้ชีวิตในการอยู่ร่วมกัน นางมลิวรรณ สรรคชา^๗ กล่าวว่า การเรียนการสอนที่นำเอาหลักธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ ทำให้นักเรียนสนุกไปกับการเรียนการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ อย่างเช่น กิจกรรมจิตอาสา เป็นต้น นายมนัส อัมไพพันธ์^๘ กล่าวว่า การทำกิจกรรมของนักเรียน จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจว่าการช่วยเหลือกันและกันทำให้นักเรียนรู้จักสามัคคีในหมู่คณะ นายประวิทย์ โสมมา^๙ กล่าวว่า การสอนที่นำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการกับการเรียนและใช้กิจกรรมเข้าสอดแทรกทำให้นักเรียน มีความสนุก เห็นและเข้าใจในคุณค่าในการเรียน

สรุปได้ว่า หลักสูตรของพระสอนศีลธรรมและหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ แต่ละหลักสูตรต่างก็นำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์เข้ากับหลักสูตรใหม่ เพื่อให้เป็นแนวทางในการพัฒนา

^๖ สัมภาษณ์, นายมนตรี อัสการ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐

^๗ สัมภาษณ์, นางมลิวรรณ สรรคชา, ครูโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๘ สัมภาษณ์, นายมนัส อัมไพพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๙ สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

จริยธรรมของนักเรียนในเขตตำบลหาดแพง ซึ่งโรงเรียนในตำบลหาดแพงที่ขาดพระสอนศีลธรรมก็จะใช้หลักสูตรของโรงเรียนวิถิพุทธเป็นส่วนมาก โดยนำเอาหลักสูตรของสถานศึกษาสอดแทรกเพิ่มเติม และส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรของโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อพัฒนาจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้นักเรียนเพิ่มเติม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จัดให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ สอดแทรกกิจกรรม และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระกิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ รวมทั้งนอกห้องเรียน อันได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขา เข้าในชีวิตประจำวันของนักเรียน

๓.๒.๓ กิจกรรมที่ใช้สอนจริยธรรม

งานด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเขตโรงเรียนตำบลหาดแพง ซึ่งเป็นกลุ่มโรงเรียนในโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ การจัดกิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ ในเรื่องการจัดกิจกรรมของแต่ละโรงเรียน ดังที่ นายประวิทย์ โสมมา^{๑๐} กล่าวว่า ส่วนมากจะจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา มีการปฏิบัติธรรมตามเวลาอันเหมาะสม และการทำบุญตักบาตรทุกวันศุกร์ นางมยุรี นาชัยเวียง^{๑๑} กล่าวว่า กิจกรรมนำพานักเรียนเข้าวัดพัฒนาวัด เพื่อให้เด็กได้สัมผัสบรรยากาศของศาสนสถาน ส่วน นางมลิวรรณ สรรคชา^{๑๒} กล่าวว่า การจัดกิจกรรมให้กับนักเรียน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการเรียนการสอน ดังนั้นโรงเรียนจึงมีกิจกรรมจิตอาสา ในการทำคุณประโยชน์ต่อสังคม และ นายชาญ ทองดี^{๑๓} กล่าวว่า กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นแกนหลัก การจัดชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร วิธีการสอนและ การสอนซ่อมเสริม เนื่องจากจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การจัดการเรียนการสอน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดและดำเนินการด้านการเรียนการสอนจะเป็นไปด้วยดี ก็ด้วยการวางแผนการบริหารงานด้านความร่วมมือของบุคลากรฝ่ายในสถานศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ ดังนั้น จึงมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้แตกต่างกันดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๔} ได้ให้ความหมาย ของกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ในโรงเรียน ทั้งโดยครู และนักเรียน เช่น การสอนให้นักเรียนค้นคว้าอภิปราย การบรรยาย การอบรม การสาธิต การปฏิบัติงาน การจัดนิทรรศการ และการศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ

^{๑๐} สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์, นางมยุรี นาชัยเวียง, ครูโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒} สัมภาษณ์, นางมลิวรรณ สรรคชา, ครูโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓} สัมภาษณ์, นายชาญ ทองดี, ครูโรงเรียนบ้านเสี้ยวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, **กิจกรรมส่งเสริมหลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๒.

อาภรณ์ ใจเที่ยง ได้กล่าวถึง ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน ที่มีต่อการเรียนรู้ไว้ดังนี้^{๑๕}

- ๑) กิจกรรมสร้างความสนใจของเด็ก
- ๒) กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
- ๓) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
- ๔) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
- ๕) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความคิดและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- ๖) กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว
- ๗) กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้รู้สึกสนุกสนาน
- ๘) กิจกรรมจะช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
- ๙) กิจกรรมจะช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง
- ๑๐) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมความองอาจและพัฒนาการของเด็ก
- ๑๑) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะ
- ๑๒) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
- ๑๓) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักทำงานเป็นหมู่
- ๑๔) กิจกรรมจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจบทเรียน
- ๑๕) กิจกรรมจะช่วยเสริมให้เด็กเกิดความซาบซึ้งความงามในเรื่องต่างๆ

กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียน ต้องยึดหลักการสำคัญ ดังนี้^{๑๖}

๑) กิจกรรมที่มุ่งสร้างการมีส่วนร่วม เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องปฏิบัติร่วมกันทั้งโรงเรียน สร้างเสริมคุณลักษณะของการทำงานร่วมกัน สร้างสรรค์ค่านิยมที่ดีงามของกลุ่ม มีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีความสามัคคี มีน้ำใจที่ติดต่อกัน และมุ่งสร้างประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

๒) กิจกรรมมุ่งเพิ่มพูนทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผล เป็นการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนเฝ้าหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหา ได้คิดเป็น มีการตัดสินใจที่ดีภายใต้เหตุผลที่สืบเสาะ ค้นหา เน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถนำทักษะจากการเรียนรู้มาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

๓) กิจกรรมมุ่งเพิ่มพูนทักษะชีวิต การรู้จักทำงานเป็นทีม ทักษะการร่วมกันแก้ปัญหา รู้จัก การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี รู้จักการสังเกตสิ่งแวดล้อม และนำมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกทักษะ ชีวิต ความอดทน อดกลั้น การช่วยเหลือมีน้ำใจ และจิตอาสา

๔) กิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง นักเรียนคิด นักเรียนเลืกลงมือทำ ประเมินผล และปรับแผนด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้อย่างมีความสุข โดยมีครูเป็นที่ปรึกษากิจกรรม

^{๑๕} อาภรณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๒-๗๓.

^{๑๖} คู่มือการจัดกิจกรรม พัฒนาโรงเรียนคุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๓๐-๓๑.

๕) กิจกรรมที่สนองตอบความสนใจ ความถนัด และความต้องการของนักเรียน ทุกคน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมกันวางแผน คิดวิเคราะห์ ระดมสมอง อภิปราย ลงมือปฏิบัติ สรุป ความรู้ ถอดบทเรียนที่ได้รับ ช่วยสร้างความมุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้ ความมั่นใจในการแก้ปัญหา และร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ดำเนินงานด้านคุณธรรม

๖) กิจกรรมสะท้อนบริบทจริงของโรงเรียน สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่และชีวิตจริง ของ นักเรียน ผู้ปกครองสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน รวมทั้งชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม ภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม

๗) ประเมินผลการเรียนรู้จากสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมิน พฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นหรือลดลง ซึ่งเป็นการประเมินการปฏิบัติตนของนักเรียน (Performance Assessment)

๘) กิจกรรมที่จัดขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน และการเรียนการสอนในสาระ วิชาหลักต่างๆ ได้ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ตามสาระวิชา ได้ฝึกฝนคุณธรรมจริยธรรม ฝึกการทำงาน เป็นทีม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำงานด้วยตนเอง เห็นคุณค่าของการทำงาน เห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความมั่นใจในตนเอง รู้จักดูแลตนเองให้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และเกิด ประโยชน์ต่อประเทศชาติ

นอกจากจะอาศัยการเรียนการสอนที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาจริยธรรม โดยการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาจริยธรรม และการจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรแล้ว การสอดแทรกจริยธรรมในการเรียนการสอนด้วยการใช้กิจกรรมร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียนก็เป็นกิจกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

๑) มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียน และก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา)

๒) มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอน หรือเพลง เช่นเดียวกับกิจกรรม แม่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

๓) มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์ สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

๔) มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญารู้เข้าใจ)

๕) มีกิจกรรมอาสาตาวีเศษ ปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข)

๖) มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

๗) มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)

๘) มีกิจกรรมบันทึก และยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำความดี)

๙) ทุกห้องเรียน มีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผล และประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล พัฒนาวินัย ด้วยปัญญา)

๑๐) การนำนักเรียนไปศึกษาและปฏิบัตินอกสถานที่ ซึ่งต้องกำหนดให้สอดคล้องกับรายวิชา และ ตั้งจุดมุ่งหมายของการสอดแทรกจริยธรรมไว้ด้วย ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้การฝึกสมาธิ ฝึกสติสัมปชัญญะ และการรู้จักใช้ความอดทน ยับยั้งใจไม่ให้จิตใจตกไปสู่ความไม่ดีทั้งหลายทั้งปวง และสาระที่จะได้จากการฟังธรรม สนทนาธรรม กับพระวิปัสสนาจารย์ นอกจากนี้ ยังได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด เช่น การทำความสะอาด การบริจาคทรัพย์ตามกำลังศรัทธา เป็นต้น ฯลฯ

กิจกรรมเหล่านี้จะดำเนินผ่านกิจกรรม การกิน การอยู่ การดู และการฟัง ด้วยการสอนของครูที่ใช้วัฒนธรรมและบรรยากาศการเรียนรู้มีความเมตตา เอื้ออาทร ไม่เอาเปรียบ เสียสละ หลักสูตรโรงเรียนวิถิพุทธมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” การเรียนรู้ในชั้นเรียนจะเป็นลักษณะการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้ ทั้งความรู้ กระบวนการฝึกปฏิบัติ และมีการวัดประเมินทุกหน่วยการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านคุณลักษณะนิสัย ศรัทธา ค่านิยม และโดยลักษณะโรงเรียนวิถิพุทธ จะเน้นการจัดสภาพทุกๆ ด้าน ดังที่ นางอมรรัตน์ เชิงหอม^{๑๗} กล่าวว่า การทำกิจกรรมสอดแทรกในการเรียนรู้ ช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ในด้านความรับผิดชอบ การร่วมมือกันทำงานให้สัมฤทธิ์ผลและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นายสุทธิรักษ์ จันทน์ปุม^{๑๘} กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่ต้องการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้คู่กับคุณธรรมจริยธรรม และ นายประวิทย์ โสมมา^{๑๙} กล่าวว่า กระบวนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธที่เน้นด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีของชีวิต ให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของท้องถิ่น นางมยุรี นาชัยเวียง^{๒๐} กล่าวว่า หลักสูตรของโรงเรียนวิถิพุทธซึ่งมีความคล้ายคลึงกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น จึงเป็นการง่ายต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดมีจริยธรรมขึ้นในจิตใจ โดยกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย ด้านความประพฤติ ด้านจิตใจและด้านปัญญา โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ คือ ๑) สัมปฐิสังเสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ ๒) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี ๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี ๔) อัมมานุอัมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ถูก ซึ่ง นางมลิวรรณ สรรคชา^{๒๑} กล่าวว่า สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษา ร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน ร่วมมือกันโดยใช้หลัก (บวร) บ้าน/วัด/โรงเรียน เสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถิพุทธร่วมกัน ทั้งนี้

^{๑๗} สัมภาษณ์, นางอมรรัตน์ เชิงหอม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘} สัมภาษณ์, นายสุทธิรักษ์ จันทน์ปุม, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์, นางมยุรี นาชัยเวียง, ครูโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑} สัมภาษณ์, นางมลิวรรณ สรรคชา, ครูโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหาร ที่จะสนับสนุนในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนในเรื่องของจริยธรรม จำเป็นต้องใช้กิจกรรมสอดแทรกในการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย อีกทั้งยังช่วยให้การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการนั่งเรียนในห้องเรียน การปฏิบัติจริง การเห็นสถานที่จริง การได้เปลี่ยนบรรยากาศการเรียน ให้เป็นไปตามแบบหลักไตรสิกขา คือการเข้าถึงธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยใช้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรอบตัว ช่วยเป็นสิ่งที่ขัดเกลาจิตใจได้อีกทางหนึ่ง

๓.๒.๔ เครื่องมือที่ใช้สอนจริยธรรม

เครื่องมือหรือสื่อการเรียนรู้ในแต่ละโรงเรียนในตำบลหาดแพงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องดำเนินการ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และช่วยเสริมทักษะพัฒนาผู้เรียน ให้ได้เปิดโลกทัศน์และมุมมองของเด็กนักเรียน ให้เห็นสื่อหรือตัวอย่างได้ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันได้มีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมอย่างมากมาย ที่เหมาะสมกับวัยในแต่ละช่วงชั้นของการเรียนรู้ นอกเหนือจากการนั่งเรียนเฉพาะแต่ในหนังสือเรียนเท่านั้น ดังที่ นายคำเตือน เดชบุญ^{๒๒} กล่าวว่า ทางโรงเรียนใช้ระบบการเรียนทางไกลโดยผ่านระบบดาวเทียม นายมนัส อัมไพพันธ์^{๒๓} กล่าวว่า ทางโรงเรียนใช้สื่อการสอนระบบคอมพิวเตอร์ โดยการสอนผ่านจออัจฉริยะซึ่งนำเอาสื่อการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธมาสอน ส่วน นายมนตรี อัสการ^{๒๔} กล่าวว่า การเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมผ่านระบบดาวเทียมจากโรงเรียนไกลกังวลเป็นหลัก และ นางอมรรัตน์ เชิงหอม^{๒๕} กล่าวว่า นำเอาสื่อการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธที่เป็นระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการสอนและหลักสูตรการพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก อย่างเช่น ละครพื้นฟูศีลธรรม เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ได้ด้วยโดยมีสื่อเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นความสนใจทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการที่ดี ทางด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะในการปฏิบัติ และทัศนคติที่ตรงตามความเป็นจริงได้ถูกต้องตามที่ครูต้องการ และ ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจในเรื่องที่สอนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในเรื่องของสื่อการเรียนการสอนนี้ มีนักการศึกษาได้แสดงทัศนะไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายว่า “ติดต่อให้ถึงกัน เช่น สื่อความหมาย ชักนำ ให้เป็นที่รู้จักกัน ผู้หรือสิ่งที่ติดต่อกันหรือชักนำ ให้รู้จักกัน สื่อการศึกษา คือวิธีการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษา”^{๒๖}

กรมวิชาการ ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนว่า หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการวัสดุ ของจริง เครื่องมือที่จัดทำ ขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนซึ่งมีสารประโยชน์ต่อประสบการณ์ การเรียนรู้ สามารถนำไปใช้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ใน

^{๒๒} สัมภาษณ์, นายคำเตือน เดชบุญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์, นายมนัส อัมไพพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔} สัมภาษณ์, นายมนตรี อัสการ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์, นางอมรรัตน์ เชิงหอม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖} **พจนานุกรม, ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๒),** หน้า ๑๒๐๐.

จัดกระบวนการเรียนรู้แบบดั้งเดิมนั้น สื่อการเรียนรู้จะเป็นตัวกลางที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และบรรลุตามวัตถุประสงค์^{๒๗}

บราวน์ นอร์เบิร์ก และสริกเลย์ (Broen, Norberg, and Srygley) ได้กล่าวถึงเครื่องมือหรือสื่อการเรียนการสอนว่า หมายถึง จำพวกอุปกรณ์ทั้งหลายที่สามารถเสนอความรู้ให้แก่ผู้เรียน จนเกิดผลการเรียนที่ดี ทั้งนี้รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เฉพาะที่เป็นวัสดุหรือเครื่องมือเท่านั้น เช่น การศึกษานอกสถานที่ การสาธิต การทดลอง ตลอดจนถึงการสัมภาษณ์ เป็นต้น^{๒๘}

เครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนในตำบลหาดแพง

- ๑) หลักสูตรการสอน
- ๒) เอกสารประกอบการเรียนการสอน
- ๓) วิดีทัศน์/มัลติมีเดีย/แผ่นเสียง/เครื่องคอมพิวเตอร์ และ Projector
- ๔) สื่อการสอนระบบคอมพิวเตอร์
- ๕) สื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการสอนคุณธรรมจริยธรรม/สื่อธรรมะ
- ๖) แบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการสอนจริยธรรม นอกเหนือจากวัสดุหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนแล้ว ยังมีเครื่องมือที่ใช้ในการสอนได้อย่างดีที่สุด คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ โครงการเข้าค่ายฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม จิตอาสา เป็นต้นฯ การสอนโดยใช้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อให้เข้ามามีบทบาทในการสอน โดยการสอดแทรกเนื้อหาบรรยายจากผู้สอนให้กับผู้เรียนโดยตรง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับความเป็นจริงมากที่สุดและซึมซับเอาความรู้โดยตรงจากประสบการณ์ตรงได้ด้วยตนเอง และจะเป็นการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพได้ผลอย่างเต็มที่ประสงค์

๓.๒.๕ บุคลากรในการสอนจริยธรรม

บุคลากรที่ทำการสอน ในโรงเรียนภายในเขตตำบลหาดแพง ส่วนใหญ่จะใช้บุคลากรที่เป็นครูประจำวิชาในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นครูผู้สอนส่วนใหญ่ หากไม่ได้จัดกิจกรรมที่สำคัญๆ ที่เกี่ยวเนื่องในทางพุทธศาสนาก็ไม่ได้นิมนต์พระภิกษุเข้ามาอบรมคุณธรรมจริยธรรม ซึ่ง นายสุทธิรักษ์ จันปุม^{๒๙} กล่าวว่า สภาพการสอนของโรงเรียนในเขตตำบลหาดแพงนั้น มีแต่โรงเรียนหาดแพงที่มีพระสอนศีลธรรม เข้าไปทำการสอนให้ความรู้และการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน ส่วนโรงเรียนที่เป็นเครือข่าย ส่วนใหญ่จะขาดแคลนบุคลากรที่จะสอนในด้านทางพุทธศาสนาโดยตรง เพราะพระภิกษุที่มีความรู้ด้านนี้โดยตรงก็หายาก

^{๒๗} กรมวิชาการ, *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : ครุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐๐.

^{๒๘} บราวน์ นอร์เบิร์ก และสริกเลย์ อ้างถึงใน อภิรักษ์ชัย จักรแก้ว, “การศึกษาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม ๑”, *ปริญาการศึกษา มหามบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓).

^{๒๙} สัมภาษณ์, นายสุทธิรักษ์ จันปุม, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐.

ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน หัวไปมักจะประกอบด้วยบุคคลผู้เกี่ยวข้อง ๒ กลุ่ม คือ ผู้สอนและผู้เรียน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาหลักสูตร วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น กำหนดผลการเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่จะนำไปสอนเพื่อให้เกิด ความเข้าใจอย่างชัดเจน และนำไปกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือวิธีการเรียนรู้ และลักษณะ รูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน บทบาทที่สำคัญของครูจึงต้องนำจิตวิทยาการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่ การเรียนรู้ที่เกิดผลมากที่สุด บุคลากรผู้สอนในด้านจริยธรรม จึงจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ กำหนดไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติ ระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้ กล่าวว่า “ข้าราชการครู” หมายความว่า ผู้ที่ประกอบวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียน การสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาของรัฐ และ “บุคลากรทางการศึกษา” หมายความว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหาร การศึกษา รวมทั้งผู้สนับสนุนการศึกษาซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการ หรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการ จัด กระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ การบริหารการศึกษา และปฏิบัติงานอื่นในหน่วยงาน การศึกษา^{๓๐}

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ได้กำหนดจรรยาบรรณครู ตามระเบียบคุรุสภา ว่าด้วย จรรยาบรรณครู พ.ศ. ๒๕๓๙ ไว้ ๙ ขอบ ดังนี้^{๓๑}

- ๑) ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ ช่วยเหลือส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอมา
- ๒) ครูต้องอบรม สั่งสอนฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงาม ให้เกิดแก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- ๓) ครูต้องประพฤติ ปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งทางกาย วาจา และ จิตใจ
- ๔) ครูต้องไม่กระทำความ เป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์
- ๕) ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ ในการปฏิบัติหน้าที่ ตามปกติ และไม่ใช้ให้ศิษย์กระทำการใดๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ
- ๖) ครูย่อมพัฒนานตน ทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการ พัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ
- ๗) ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู
- ๘) ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครู และชุมชนในทางสร้างสรรค์
- ๙) ครูพึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์พัฒนาภูมิปัญญา วัฒนธรรมไทย

^{๓๐} พระราชบัญญัติ ระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, ๒๕๔๗, (แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓.)

^{๓๑} สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, **แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู**, ๒๕๓๙, (กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า คนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา ผู้ทำหน้าที่สั่งสอนในการศึกษาแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะครูอาจารย์ พึงประกอบด้วยคุณสมบัติ และประพฤติตามหลักปฏิบัติเป็นกัลยาณมิตร คือ ประกอบด้วยองค์คุณ ๗ ดังนี้^{๓๒}

๑) ปโย น่ารัก คือ มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขาเขาถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๒) ครู คือ นำเคารพ คือ เป็นผู้หนักแน่นถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

๓) ภาวนีโย คือ นาเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ๋ยอ้างและรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้งมั่นใจ และภาคภูมิใจ

๔) วตฺตา คือ รู้จักพูดให้ไฉไล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รูวเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕) วจนฺทโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม แม้จุกจิกตลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อุดหนุนฟังโดยไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์ เป็นผู้มีความมานะในการตักเตือนสั่งสอน โดยไม่กลัวว่าจะเกลียดหรือโกรธ มีความฉลาดในการใช้คำพูด (กับศิษย์)

๖) คมภิรณฺจ กถํ กตฺตา คือ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ ยุ่งยาก ลึกซึ้งให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป การรู้จักสอนจากง่ายไปหายาก หรือมีความลึกซึ้งขึ้นโดยลำดับ

๗) โน จมฺฐาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักนำไปในอธรรม คือ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อม เสีย หรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของครู เป็นคุณลักษณะประจำตัวหรือเอกลักษณ์ของความเป็นครู ที่มีความรู้ดีมีความรู้ลึกที่ติดต่อความรู้สึกของนักเรียน และเพื่อนร่วมงานมีความศรัทธาเชื่อว่าเด็กทุกคนมีความศรัทธาที่เรียนได้ รู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก ที่จะนำไปสู่ความรู้สึกนึกคิดในทางบวกให้กับผู้อื่นด้วย มีความเชื่อว่าจะสามารถช่วยเหลือเด็กทุกคนให้ทำดีที่สุด ครูที่ใจดีมีเหตุผล มีศีลธรรมซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความมั่นใจในตัวเอง พร้อมที่จะเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำไม่ลำเอียงไม่ขมขู่ แต่คอยเอาใจใส่ดูแลให้กำลังใจ ไม่ลงโทษด้วยวิธีรุนแรงไม่ใช้อารมณ์ มีวิธีการสอนที่สนุกสนานไม่สอนเร็วหรือช้าเกินไป ไม่ให้งานมากครูจะต้องมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส เป็นกัลยาณมิตรกับเด็ก ดังนั้น บุคลากรผู้สอนคุณธรรมจริยธรรม หรือ ครูสอนคุณธรรมจริยธรรมนั้น ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการให้ความรู้ในด้านคุณธรรมจริยธรรมนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณของความเป็นครู ซึ่งจะมีผลต่อการสอนคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๐-๙๑.

๓.๓ สภาพปัญหาในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

การสอนจริยธรรมในปัจจุบันนี้ ซึ่งทางกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักสูตรในการเรียนการสอนประจำหลักสูตรขึ้นมา เพื่อใช้ในการเรียนการสอน การอบรม ให้นักเรียนได้เกิดมีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กันไปกับการเรียนการสอนตามหลักสูตร แต่สภาพการเรียนการสอนในแต่ละโรงเรียน แต่ละแห่ง แต่ละพื้นที่ก็มีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของพื้นที่ ที่โรงเรียนตั้งอยู่ ดังนั้น การสอนในเรื่องของจริยธรรมนั้นจึงจำเป็นต้องปรับและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เข้ากับกับลักษณะทางสังคมที่หลากหลาย ประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป งานวิจัยนี้จึงได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างเพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์และศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๓.๑ สภาพการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

นายสุทธิรักษ์ จันทน์^{๓๓} กล่าวว่า สภาพการพัฒนาจริยธรรมภายในเขตพื้นที่การศึกษาเขต ๒ นั้น ได้มีหลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนประจำอยู่แล้ว แต่โดยทั่วไปผู้ให้ความรู้หรือบุคลากรในการสอนและการอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละโรงเรียนนั้นยังไม่เพียงพอหรือถ้ามี ภูมิความรู้ในด้านของหลักสูตรต่างๆที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน การอบรมให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนทางพุทธศาสนา และนำเอาหลักธรรมต่างๆเพื่อมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาตนเอง มีความรู้คู่คุณธรรม แต่ส่วนใหญ่โรงเรียนในแต่ละแห่งยังขาดบุคลากร

๑) สภาพทางพฤติกรรม

นางอมรรัตน์ เชิงหอม^{๓๔} กล่าวว่า สภาพทางพฤติกรรมของนักเรียนนั้น ทางโรงเรียนมีบุคลากรพร้อมที่จะให้ความรู้และการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านครูผู้สอน และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งทางโรงเรียนและวัดมีการประสานงานกันตลอดเวลาในเรื่องของการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตลอดถึงการอบรมในด้านคุณธรรมจริยธรรม จัดให้นักเรียนได้เข้าร่วมงานปฏิบัติธรรมประจำปีของวัดเป็นประจำ และส่งเสริมกิจกรรมของนักเรียนในด้านจิตอาสา ซึ่งที่บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ได้มีความร่วมมือและประสานกันเป็นอย่างดี ส่วนใหญ่ทางด้านพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี

นายมนัส อัมไพพันธ์^{๓๕} กล่าวว่า สภาพทางพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคำไฮ นั้น ปัญหาส่วนใหญ่ คือ การขาดระเบียบวินัยต่อตนเอง ชอบหยอกล้อเล่นกันเวลาครูไม่อยู่และไม่รู้จักหน้าที่ของตนเอง ซึ่งทางโรงเรียนต้องการบุคลากรทางการสอนด้านจริยธรรมโดยตรง อยากให้มีพระสงฆ์เข้ามาทำการสอนและอบรมในเรื่องจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียน เมื่อมีพระสงฆ์เข้ามาทำการสอนคงจะทำให้นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับความรู้ทางด้านจริยธรรมมากขึ้น อย่างน้อยก็ให้นักเรียนรู้จักหน้าที่ของตนเอง

^{๓๓} สัมภาษณ์, นายสุทธิรักษ์ จันทน์, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์, นางอมรรัตน์ เชิงหอม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕} สัมภาษณ์, นายมนัส อัมไพพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

นายคำเตือน เดชบุญ^{๓๖} กล่าวว่า การสอนจริยธรรมภายในโรงเรียนบ้านอ้วนนั้นสอนโดยทางไกลผ่านระบบดาวเทียม ซึ่งไม่มีพระสอนศีลธรรม การอบรมจริยธรรมให้กับนักเรียนนั้น จึงเป็นเรื่องลำบากอย่างมาก จึงทำให้พฤติกรรมของนักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจในเรื่องของกิริยามารยาทเท่าที่ควร เพื่อเป็นการพัฒนาทางด้านพฤติกรรมของนักเรียนทางโรงเรียนจึงจัดกิจกรรมเป็นประจำ คือ การแต่งชุดขาวทุกวันศุกร์ ให้นักเรียนสมาทานศีล ๕ และทำบุญตักบาตร

นายมนตรี อัสการ^{๓๗} กล่าวว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนนั้นส่วนใหญ่แล้ว ยังขาดความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมมาก เพราะการสอนทางโรงเรียน จะทำการเรียนการสอนโดยทางไกล ผ่านระบบดาวเทียมจากโรงเรียนไกรกังวล หัวหิน ซึ่งไม่มีบุคลากรที่จะมาพัฒนาในด้านจริยธรรมของนักเรียน จึงต้องอาศัยครูประจำชั้นเป็นผู้สอน โดยการใช้หลักของการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ตั้งแต่เวลา ๑๔.๓๑ น. เป็นต้นไป

๒) สภาพทางจิตใจ

กลุ่มผู้ทำหน้าที่การสอนจริยธรรมโดยตรง ซึ่งมีทั้งครูในแต่ละโรงเรียนที่มีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสในเขตพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้านที่มีส่วนรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาตลอดจนกระทั่งประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน ให้ตั้งตนอยู่ในกรอบของศีลธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่หาข้อมูลเพื่อมาวิเคราะห์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระปลัดศักดิ์ศรี จันทวิโส^{๓๘} เจ้าคณะตำบลหาดแพง กล่าวว่า การสอนนั้นมุ่งเน้นในเรื่องของการนั่งสมาธิ เจริญสติ เพื่อฝึกหัดให้นักเรียนมีความอดทน เพราะว่ามีนักเรียนส่วนใหญ่สมาธิสั้นไม่ค่อยให้ความสนใจเรื่องภายในจิตใจเท่าไร ส่วนมากจะสนใจเรื่องของภายนอกมากกว่า แล้วจึงสอดแทรกสาระการเรียนรู้ทางด้านพุทธศาสนาเพิ่มเติมเข้าไปอีก เพื่อให้มีสติรู้จักคิดก่อนทำ คิดก่อนพูด

พระบาง วชิโร^{๓๙} กล่าวว่า สภาพจิตใจของคนทุกวันนี้ ส่วนใหญ่จะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เห็นได้จากการมีกิจกรรมภายในหมู่บ้านในด้านต่างๆ คนที่มาร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งไม่เกินครึ่งของจำนวนประชากรในหมู่บ้าน ในสภาพเช่นนี้จึงมีผลกระทบกับเด็กที่กำลังเรียนรู้ ที่ลอกเลียนแบบพฤติกรรมจากผู้ใหญ่ จึงมีผลทำให้เด็กขาดความมีวินัย ขาดความเคารพในกฎกติกาของชุมชน

พระบุญเพ็ง สิริบุญ^{๔๐} กล่าวว่า การอบรมหรือการสอนในด้านจริยธรรมภายในหมู่บ้านอ้วนนั้น ในสภาพปัจจุบันนี้ คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจในด้านพุทธศาสนาเท่าที่ควร การที่จะสอนหรือแม้แต่อบรมในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมนั้นจึงไม่ค่อยมีโอกาสนั้น เว้นแต่เมื่อถึงวัน

^{๓๖} สัมภาษณ์, นายคำเตือน เดชบุญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์, นายมนตรี อัสการ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์, พระปลัดศักดิ์ศรี จันทวิโส, เจ้าคณะตำบลหาดแพง, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙} สัมภาษณ์, พระบาง วชิโร, เจ้าอาวาสวัดศรีสวาท บ้านคำไฮ, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐} สัมภาษณ์, พระบุญเพ็ง สิริบุญ, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี บ้านอ้วน, ๘ มกราคม ๒๕๖๐.

สำคัญในทางพุทธศาสนา และทุกวันพระ จึงจะได้มีโอกาส จึงมีผลส่งกระทบต่อพฤติกรรมและสภาพจิตใจของเด็กๆ จึงทำให้เด็กๆ ขาดศีลธรรมประจำจิตใจ ในการที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างไร

พระสวน ฐิตสาโร^{๔๑} กล่าวว่า สภาพจิตใจในด้านจริยธรรมของคนส่วนใหญ่ ไม่เพียงแต่เด็กๆ แม้แต่ผู้ใหญ่บางคนที่ไม่เคยเรียนรู้ในด้านคำสอนในทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้ไม่เข้าใจถึงการดำเนินชีวิตที่ทำให้ตนเองมีความสุข จะทำอย่างไร แม้แต่ในครอบครัวของตนเองยังมีความวุ่นวาย เพราะเหตุความประพฤติและสภาพจิตใจที่ต่างกัน มีเพียงคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เท่านั้นที่จะสอนให้คนดำรงตนและดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและดีงาม เกิดความสุขแก่ตนและบุคคลรอบข้าง ดังนั้นผู้ใหญ่จะเน้นกันเฉพาะในวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรือวันพระซึ่งก็มีน้อยที่จะเข้ามาแสวงหาความรู้ ส่วนใหญ่ก็จะมีแต่ผู้สูงอายุเท่านั้น

พระใสว จันทสาโร^{๔๒} กล่าวว่า การสอนจริยธรรมส่วนใหญ่เน้นในเฉพาะตำรา อธิบายให้เด็กฟัง ซึ่งทำให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจได้ไม่ดีเท่าที่ควร เพราะเด็กแต่ละคนมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน สติปัญญาแตกต่างกัน ดังนั้นการสอดแทรกกิจกรรมที่สามารถทำให้เด็กสามารถเข้าใจด้วยการดูและการปฏิบัติ จึงจะสามารถพอที่นักเรียนจะเข้าใจและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและบุคคลอื่น

๓) สภาพทางปัญญา

นางมลวรรณ สรรคชา^{๔๓} กล่าวว่า ทางโรงเรียนได้มีพระสอนศีลธรรมเข้ามาสอนเป็นประจำทุกวันพุธ จากนั้นก็เอาหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธเข้ามาสอดแทรกเสริมเข้ากับพระสอนศีลธรรม และการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นประจำ จึงทำให้นักเรียนพอเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนา ถึงสิ่งที่คำสอนในทางศาสนา ที่มุ่งเน้นสอนให้มนุษย์รู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และดีงามทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคม อยู่ด้วยกันแบบสันติสุข

นางมยุรี นาชัยเวียง^{๔๔} กล่าวว่า มีครูคนเดียวทำการสอนทุกสาระวิชา การสอนในเรื่องจริยธรรมจึงไม่เต็มหลักสูตร ทำให้นักเรียนที่มีพื้นฐานทางสติปัญญา จึงยากที่จะเข้าใจได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ซึ่งการสอนในเรื่องจริยธรรมนี้ หากไม่ใช่พระสงฆ์ที่มีภูมิความรู้ในเฉพาะด้านนี้ก็ยิ่งเป็นการยากที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดจริยธรรมในจิตใจได้

นายประวิทย์ โสมมา^{๔๕} กล่าวว่า ทางโรงเรียนได้จัดการเรียนการสอนจริยธรรมในรูปแบบ ผ่านระบบดาวเทียม จากโรงเรียนไกรกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งการเรียนการสอนวิธีนี้ ทำให้ผู้เรียนยังยากกับการที่จะทำความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง ถ้าหากมีพระสงฆ์เข้ามาบรรยายเสริมให้ความรู้อีก แล้วสอดแทรกกิจกรรมเข้าในการเรียนการสอนก็พอที่จะทำให้นักเรียนพอเห็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติได้ชัดเจนขึ้นอีก

^{๔๑} สัมภาษณ์, พระสวน ฐิตสาโร,เจ้าอาวาสวัดหาดแพงพัฒนาราม บ้านเสียวสงคราม, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์, พระใสว จันทสาโร, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓} สัมภาษณ์, นางมลวรรณ สรรคชา, ครูโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔} สัมภาษณ์, นางมยุรี นาชัยเวียง, ครูโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕} สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

นายชาญ ทองดี^{๔๖} กล่าวว่า การสอนจริยธรรมของโรงเรียน โดยการเรียนรู้ทางไกลผ่านระบบดาวเทียมของโรงเรียนไกรกัลยาณิ แล้วนำมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนแล้วสอดแทรกกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ซึ่งการเรียนการสอนด้วยวิธีนี้ เป็นเรื่องลำบากสำหรับผู้เรียนเป็นอย่างมาก ในการทำความเข้าใจความเข้าใจในการเรียนได้

ผลจากการศึกษาพบว่า ในแต่ละโรงเรียนมีสภาพการสอนที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะบริบททางสังคมของแต่ละพื้นที่ ผู้วิจัยจึงสรุปสภาพการสอนจริยธรรมออกเป็นประเด็นได้ ๓ ประเด็นดังนี้ คือ

๑) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตำบลหาดแพง ขาดบุคลากรที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เข้าไปทำการสอนประจำ โรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรมที่เข้าไปทำการสอนมีแต่ในโรงเรียนของตำบลที่เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากภายในเขตตำบลหาดแพงไม่มีพระภิกษุเพียงพอที่จะเข้าไปสอนในโรงเรียน

๒) การสอนจริยธรรมในแต่ละโรงเรียนมีหลักสูตรของโรงเรียนวิถิพุทธเป็นหลักสูตรประจำในการเรียนการสอน แต่ยังมีขาดครูผู้เป็นบุคลากรรับหน้าที่ในการสอนโดยตรง จะมีเพียงก็แต่ครูประจำชั้นที่ทำการสอนทุกสาระวิชา ดังนั้นจึงเอากิจกรรมเข้ามาเป็นหลักสอดแทรกกับการเรียนการสอนในการอบรมจริยธรรมให้กับนักเรียน

๓) ในการเรียนการสอนจริยธรรมในแต่ละโรงเรียน เอาวันสำคัญในทางพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง นอกจากนั้นบางโรงเรียนก็อาศัยการเรียนผ่านระบบดาวเทียม แล้วนำมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน

จึงสรุปได้ว่า จากสภาพปัญหาในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ระบบ บ้าน/วัด/โรงเรียน (บวร) เข้ามาผลักดันในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมให้นักเรียนโดยจำแนกออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๑) ทางด้านพฤติกรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่กระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนต้องใช้ระบบ บ้าน/วัด/โรงเรียน (บวร) ในการดูแลควบคุมความประพฤติให้นักเรียนอยู่ในกรอบของศีลธรรม บ้าน/วัด/โรงเรียน จะต้องจัดกิจกรรมโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและส่งเสริมในทุกกิจกรรม เพื่อปลูกฝังและผูกสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนให้มาก

๒) ทางด้านจิตใจ สถาบันครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการที่จะบ่มเพาะลักษณะนิสัยอันพึงประสงค์ ก่อนที่จะส่งต่อให้โรงเรียนขัดเกลาอุปนิสัย โดยการเรียนรู้ทางด้านจริยธรรม

๓) ทางด้านปัญญา เป็นหน้าที่ของครูและพระสอนศีลธรรมที่จะต้องชี้แนะให้ผู้เรียนเกิดปัญญารู้แจ้งในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนได้ด้วยตนเอง โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

^{๔๖} สัมภาษณ์, นายชาญ ทองดี, ครูโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๓.๓.๒ ปัญหาการขาดจริยธรรมของนักเรียน

ปัญหาการขาดจริยธรรมของนักเรียนในแต่ละโรงเรียน ซึ่งก็มีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ และบริบททางสังคมเป็นหลัก ดังนั้นผู้วิจัยจะแยกแยะกลุ่มออกเพื่อให้เห็นความแตกต่างและความเหมือนกัน ของปัญหานักเรียนดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรม

นายสุทธิรักษ์ จันปุม^{๔๗} กล่าวว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของนักเรียนที่ขาดจริยธรรมนั้น มาจากสาเหตุของเทคโนโลยีเป็นส่วนมาก อาทิเช่น สื่อทีวี สื่อทางโลกอินเทอร์เน็ต ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ และปัญหายาเสพติด ปัญหาการหย่าร้างของพ่อแม่ เป็นต้น

นางอมรรัตน์ เชิงหอม^{๔๘} กล่าวว่า ซึ่งโรงเรียนบ้านหาดแพง เป็นโรงเรียนขยายโอกาส ซึ่งมีนักเรียนภายในตำบลหาดแพงเข้ามาเรียนกันก็มีมากพอสมควร แต่นักเรียนที่เข้ามาเรียนต่างมาจากที่ต่างกัน การอบรมสั่งสอนต่างกัน จึงเป็นปัญหาที่พบบ่อยๆในโรงเรียน คือ การขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่

นายมนัส อัมไพพันธ์^{๔๙} กล่าวว่า ปัญหาของนักเรียนภายในโรงเรียนส่วนใหญ่ ขาดระเบียบวินัย ขาดสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวม คำพูด กริยามารยาทมักลอกเลียนแบบปรับเปลี่ยนไปตามสมัยใหม่

นายคำเตือน เดชบุญ^{๕๐} กล่าวว่า ปัญหาที่พบเห็นบ่อยๆคือ การทิ้งขยะไม่ถูกที่ การไม่รักษาสมบัติของส่วนรวม นักเรียนยังไม่รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือกัน

นายมนตรี อัสการ^{๕๑} กล่าวว่า ปัญหาของนักเรียน คือ ไม่ค่อยให้ความสนใจในเวลาเรียน ขี้ดเซียนบนโต๊ะ ผั่งห้องเรียน ขาดระเบียบวินัยบ้างเป็นบางครั้ง

พระปลัดศักดิ์ศรี จันทวิโส^{๕๒} กล่าวว่า ปัญหาใหญ่ของนักเรียนคือ ขาดการอบรมดูแลความประพฤติจากผู้ปกครอง การขาดระเบียบวินัยต่อตนเอง ขาดความรับผิดชอบ ไม่มีศีลคัมภีร์ หมายถึง ไม่มีหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติตนเอง

พระบาง วชิโร^{๕๓} กล่าวว่า เด็กนักเรียนขาดความอบอุ่น ไม่มีความใกล้ชิดกันภายในสมาชิกของครอบครัว จึงเอาเพื่อนเป็นคนใกล้ชิด ถ้าเพื่อนดีก็พอที่จะดึงกันไปสู่วินัยที่ดี แต่ถ้าหากเจอเพื่อนไม่ดี ก็ย่อมพากันไปมั่วสุมอบายมุข เช่น การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เที่ยวกลางคืน เป็นต้น

^{๔๗} สัมภาษณ์, นายสุทธิรักษ์ จันปุม, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์, นางอมรรัตน์ เชิงหอม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙} สัมภาษณ์, นายมนัส อัมไพพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐} สัมภาษณ์, นายคำเตือน เดชบุญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๕๑} สัมภาษณ์, นายมนตรี อัสการ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๕๒} สัมภาษณ์, พระปลัดศักดิ์ศรี จันทวิโส, เจ้าคณะตำบลหาดแพง, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓} สัมภาษณ์, พระบาง วชิโร, เจ้าอาวาสวัดศรีสวาท บ้านคำไฮ, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

พระบุญเพ็ง สิริบุญ^{๕๔} กล่าวว่า ขาดการอบรมสั่งสอนของคนภายในครอบครัว ติดเพื่อน ไม่อยากเรียนหนังสือ มั่วสุม เป็นต้น

พระสวน ฐิตสาโร^{๕๕} กล่าวว่า เกิดจากปัญหาภายในครอบครัว บางครอบครัวก็แตกแยก พ่อแม่หย่าร้างกัน เด็กๆอาศัยอยู่กับตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ความอบอุ่นที่เกิดจากความรักของพ่อแม่จึงไม่มี ทำให้เด็กกลายเป็นคนแข็งกระด้าง ก้าวร้าว หยาบคาย เป็นต้น

พระใสว จันทสาโร^{๕๖} กล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้นักเรียนขาดคุณธรรมจริยธรรม ยุคสมัยใหม่ที่มีการสื่อสารเข้าไปทุกหนแห่ง ทำให้เด็กนักเรียนได้รับอิทธิพลจากสื่อต่างๆ จนกลายเป็นว่าทำให้นักเรียนมุ่งแต่สนใจในเรื่องวัตถุมากกว่าสนใจในสิ่งรอบข้าง ทำให้กลายเป็นปัญหาของสังคมอย่างมากมาย

นางมลวรรณ สรรคชา^{๕๗} กล่าวว่า ปัญหาการขาดจริยธรรมของนักเรียน คือ การขาดระเบียบวินัยต่อตนเอง ขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ ไม่สนใจในการเล่าเรียน

นางมยุรี นาชัยเวียง^{๕๘} กล่าวว่า ปัญหาที่พบในโรงเรียน คือเด็กนักเรียนมีความก้าวร้าว ขาดจิตสำนึก ขาดความรับผิดชอบ ดื้อยาเสพติด สุดท้ายทำให้เรียนไม่จบภาคการศึกษาบังคับ ต้องออกจากโรงเรียน

นายประวิทย์ โสมมา^{๕๙} กล่าวว่า ปัญหาของนักเรียนภายในโรงเรียนที่ขาดจริยธรรมเนื่องมาจากขาดความรู้ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนา เพราะการเรียนการสอนยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

นายชาญ ทองดี^{๖๐} กล่าวว่า ปัญหาที่เป็นตัวการที่ทำให้นักเรียนขาดจริยธรรม คือ การขาดระเบียบวินัยต่อตนเอง ไม่รู้จักหน้าที่ที่รับผิดชอบ

นางอรทัย โกพลรัตน์^{๖๑} กล่าวว่า ปัญหาของเด็กนักเรียนคือ การไม่สนใจให้ความเคารพเชื่อฟังต่อผู้ใหญ่ เวลาที่ผู้ใหญ่แนะนำสั่งสอน เลิกเรียนแล้วไม่อยากกลับบ้าน ชอบจับกลุ่มคุยกันจนค่ำถึงจะกลับบ้าน

นายจรงค์ บุพศิริ^{๖๒} กล่าวว่า เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ขาดความมีสัมมาคารวะ ขาดความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และความสำนึกในความเป็นไทย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะขาดจิตสำนึกที่ดี ไม่มีศีลธรรม

^{๕๔} สัมภาษณ์, พระบุญเพ็ง สิริบุญ, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี บ้านอ้วน, ๘ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๕๕} สัมภาษณ์, พระสวน ฐิตสาโร, เจ้าอาวาสวัดหาดแพงพัฒนาราม บ้านเสียวสงคราม, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๕๖} สัมภาษณ์, พระใสว จันทสาโร, วิทยาการด้านการอบรมคุณธรรมจริยธรรม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗} สัมภาษณ์, นางมลวรรณ สรรคชา, ครูโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘} สัมภาษณ์, นางมยุรี นาชัยเวียง, ครูโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙} สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๖๐} สัมภาษณ์, นายชาญ ทองดี, ครูโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๖๑} สัมภาษณ์, นางอรทัย โกพลรัตน์, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒} สัมภาษณ์, นายจรงค์ บุพศิริ, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

นางวาสนา ศรีเนตร^{๖๓} กล่าวว่า ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนคือ ขาดการประพฤติตนตามหลักศีล ๕ การพูดจาไม่สุภาพ มักใช้คำหยาบกับเพื่อน

นางหนูพันธ์ เสนเพ็ง^{๖๔} กล่าวว่า ชอบออกไปเที่ยวเล่นเวลากลางคืนกับเพื่อนๆ ๒-๓ ทุ่มค่อยกลับเข้าบ้าน พ่อแม่เตือนเท่าไรไม่ค่อยฟัง มีความก้าวร้าว

นางสมดี ไชยริบูรณ์^{๖๕} กล่าวว่า ปัญหาของนักเรียนคือการมั่วสุม อาจจะเสพยาเสพติด เพราะชอบจับกลุ่มกันเวลากลางคืน สาเหตุเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ที่จับกลุ่มกันมักเป็นเด็กที่มีปัญหาทางครอบครัว พ่อแม่แยกทางกัน ขาดความอบอุ่น

นางสมศรี สองบัว^{๖๖} กล่าวว่า ปัญหาของเด็กนักเรียนชอบขี้จิกยานยนต์วิ่งเสียงดังเวลาค่ำคืน ส่วนสาเหตุเพราะเด็กๆ เหล่านี้มีอิสระมากเกินไป

นายพนมศักดิ์ วัฒนะ^{๖๗} กล่าวว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของนักเรียนคือ จับกลุ่มมั่วสุม อบายมุขกัน รวมกลุ่มกันขี่มอเตอร์ไซด์ เป็นต้นฯ ส่วนสาเหตุคือขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อแก่นักเรียนจากที่บ้าน

นายจะรัน บุพศิริ^{๖๘} กล่าวว่า ปัญหาที่มักพบเห็นประจำคือนักเรียนจับกลุ่มกันเล่น โทรศัพท์ แอบสูบบุหรี่ เลิกเรียนแล้วไม่รีบกลับบ้านขาดซึ่งความรับผิดชอบ ส่วนสาเหตุน่าจะมาจาก ขาดการดูแลเอาใจใส่จากที่บ้าน

นายเนรมิต เสนเพ็ง^{๖๙} กล่าวว่า ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน คือ ขาดการมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ ไม่มีความเคารพเชื่อฟัง สาเหตุน่าจะมาจากการขาดการอบรมใน ความประพฤติจากทางผู้ปกครอง

นายศรีกร ไชยริบูรณ์^{๗๐} กล่าวว่า ปัญหา คือ เด็กนักเรียนไม่ค่อยเชื่อฟังผู้ใหญ่ มีความก้าวร้าว สาเหตุน่าจะมาจากทางครอบครัวที่ขาดการเอาใจใส่ดูแลในเรื่องความประพฤติ

๒) ปัญหาเกี่ยวกับสภาพทางจิตใจ

พระบาง วชิโร^{๗๑} กล่าวว่า เด็กนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครอบครัว ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับตายาย ซึ่งตายายก็ไม่สามารถจะดูแลได้ตลอดเวลา

นายจรงค์ บุพศิริ^{๗๒} กล่าวว่า เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ขาดความมีสัมมาคารวะ ขาดความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และความสำนึกในความเป็นไทย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะขาดจิตสำนึกที่ดี ไม่มีศีลธรรม

^{๖๓} สัมภาษณ์, นางวาสนา ศรีเนตร, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔} สัมภาษณ์, นางหนูพันธ์ เสนเพ็ง, ผู้ปกครอง, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๖๕} สัมภาษณ์, นางสมดี ไชยริบูรณ์, ผู้ปกครอง, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๖๖} สัมภาษณ์, นางสมศรี สองบัว, ผู้ปกครอง, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๖๗} สัมภาษณ์, นายพนมศักดิ์ วัฒนะ, กำนันตำบลหาดแพง, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๘} สัมภาษณ์, นายจะรัน บุพศิริ, ผู้ใหญ่บ้าน, บ้านหาดแพง, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๙} สัมภาษณ์, นายเนรมิต เสนเพ็ง, ผู้ใหญ่บ้าน, บ้านอ้วน, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์, นายศรีกร ไชยริบูรณ์, ผู้ใหญ่บ้าน, บ้านเสียวสงคราม, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์, พระบาง วชิโร, เจ้าอาวาสวัดศรีสวาท บ้านคำไฮ, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๒} สัมภาษณ์, นายจรงค์ บุพศิริ, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

นางวาสนา ศรีเนตร^{๗๓} กล่าวว่า ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนคือ ขาดการประพฤติตนตามหลักศีล ๕ การพูดจาไม่สุภาพ มักใช้คำหยาบกับเพื่อน สาเหตุเนื่องมาจากเด็กเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมจากผู้ใหญ่

นายบัณฑิต ท้าวนาง^{๗๔} กล่าวว่า เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีสมาธิ ชอบเล่น มากกว่าจะสนใจรับผิดชอบต่อตนเอง โดยการลอกเลียนแบบ สาเหตุมาจากการดูจากสื่อทางทีวี สื่อทางโทรศัพท์ หรือสื่อจากอินเทอร์เน็ต

นางพิสมัย เสนเพ็ง^{๗๕} กล่าวว่า ปัญหาคือการไม่ค่อยเชื่อฟังผู้ใหญ่ ขาดความรับผิดชอบ ส่วนสาเหตุติดเกม ติดโทรศัพท์

นางสมดี ไชยริบูรณ์^{๗๖} กล่าวว่า ปัญหาของนักเรียนคือการมั่วสุม อาจจะเสพยาเสพติด เพราะชอบจับกลุ่มกันเวลากลางคืน สาเหตุเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ที่จับกลุ่มกันมักเป็นเด็กที่มีปัญหาทางครอบครัว พ่อแม่แยกทางกัน ขาดความอบอุ่น

นางสมศรี สองบัว^{๗๗} กล่าวว่า ปัญหาของเด็กนักเรียนชอบขี้จิกยานยนต์วิ่งเสียงดังเวลาค้าคีน ส่วนสาเหตุเพราะเด็กๆเหล่านี้มีอิสระมากเกินไป

การขาดจริยธรรมของนักเรียนในด้านสภาพทางจิตใจ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักเรียน พบว่า ถูกตามใจมากเกินไปจนความจำเป็นจากทางครอบครัว เพราะเด็กส่วนใหญ่ถูกมอบภาระการดูแลจากพ่อแม่ให้กับ ตายาย ลุงป้า เป็นต้น^{๗๘}

ปัญหาและสาเหตุการขาดจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนโดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักเรียนพบว่า ขาดวินัย ไม่มีระเบียบ ขาดความรับผิดชอบต่อเมื่อครูไม่อยู่ มีความก้าวร้าว ขาดความเคารพยำเกรงต่อผู้ใหญ่ ส่วนสาเหตุที่เป็นปัญหา เอาแต่ใจ ไม่มีใครให้การอบรมภายในครอบครัว เพราะส่วนใหญ่มีปัญหาการหย่าร้างของพ่อแม่^{๗๙}

ปัญหาและสาเหตุการขาดจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนโดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักเรียนพบว่า ขาดความรู้ความเข้าใจในด้านของจริยธรรม ว่าคืออะไร ส่วนสาเหตุของปัญหาคือ ให้อิสระมากเกินไป เพื่อนทำอะไรก็ตามตามเพื่อน^{๘๐}

^{๗๓} สัมภาษณ์, นางวาสนา ศรีเนตร, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๔} สัมภาษณ์, นายบัณฑิต ท้าวนาง, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๕} สัมภาษณ์, นางพิสมัย เสนเพ็ง, ผู้ปกครอง, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๗๖} สัมภาษณ์, นางสมดี ไชยริบูรณ์, ผู้ปกครอง, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๗๗} สัมภาษณ์, นางสมศรี สองบัว, ผู้ปกครอง, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๗๘} สัมภาษณ์, เด็กหญิงปิยะธิดา บุพศิริ, เด็กชายเจษฎา บุพศิริ, เด็กหญิงวรัญญา ไชยบุตร, เด็กหญิงพิมพ์นิภา จิตตโคตร, เด็กหญิงจิตติพร พักไพโรจน์, เด็กชายคณิน หอมสมบัติ, นักเรียนโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๒๐ – ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๙} สัมภาษณ์, เด็กหญิงรัชชนก วุฒันท์, เด็กชายมนัสชัย มหาสงคราม, เด็กชายมกรวิช ดายังหยุด, เด็กชายศราวุธ นาบุญ, เด็กหญิงสุพัทธา นามิตรี, เด็กหญิงธันชนก พระสุวรรณ์, นักเรียนโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๗ – ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๐} สัมภาษณ์, เด็กหญิงนงคณา โพธิวัฒน์, เด็กชายธีรณัย เสนเพ็ง, เด็กหญิงทิฆัมพร จากธงไชย, เด็กหญิงพรกนก เสนพันธ์, เด็กชายเจตพล คำเมือง, เด็กหญิงพลอยวรินทร์ สมกอง, นักเรียนโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ – ๖ มกราคม ๒๕๖๐.

ปัญหาและสาเหตุการขาดจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนโดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักเรียนพบว่า ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนส่วนใหญ่ขาดระเบียบวินัย ไม่ค่อยเชื่อฟัง ขาดความเคารพต่อผู้ใหญ่ ส่วนสาเหตุของการขาดคุณธรรมจริยธรรมก็มาจากสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อที่วีดิโอ อินเทอร์เน็ต สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น^{๘๑} เนื่องจากขาดการให้ความรู้ความเข้าใจในการเสพสื่อของเด็กๆ^{๘๑}

๓) ปัญหาเกี่ยวกับทางด้านปัญญา

พระปลัดศักดิ์ศรี จนทวโส^{๘๒} กล่าวว่า ไม่เข้าใจในวิถีชีวิตที่จะต้องดำเนินไป ไม่สนใจสังคมรอบข้าง หลงมัวเมาอยู่กับความสนุกสนาน ขาดศีลคัมภีร์ ซึ่งหมายถึง ไม่มีหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติตนเอง

พระใส จันทสโร^{๘๓} กล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้นักเรียนขาดจริยธรรมอย่างน่าเป็นห่วง ยุคสมัยใหม่ที่มีการสื่อสารเข้าไปทุกหนแห่ง ทำให้เด็กนักเรียนได้รับอิทธิพลจากสื่อต่างๆ จนกลายเป็นว่าทำให้นักเรียนมุ่งแต่สนใจในเรื่องวัตถุมากกว่าสนใจในสิ่งรอบข้าง ทำให้กลายเป็นปัญหาของสังคมอย่างมากมาย

นางมลวรรณ สรรคชา^{๘๔} กล่าวว่า ปัญหาในด้านการขาดจริยธรรมของนักเรียน คือ ไม่สนใจในการเล่าเรียน เหม่อลอย เรียนไม่รู้เรื่องและไม่เข้าใจว่าเรียนเรื่องอะไร

นางมยุรี นาชัยเวียง^{๘๕} กล่าวว่า ปัญหาที่พบในโรงเรียน คือ เด็กนักเรียนมีความก้าวร้าว ขาดจิตสำนึก หลงใหลกับเทคโนโลยีไม่สนใจในการเรียน

นายประวิทย์ โสมมา^{๘๖} กล่าวว่า ปัญหาของนักเรียนภายในโรงเรียนที่ขาดจริยธรรมเนื่องมาจากขาดความรู้ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนา เพราะการเรียนการสอนยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

นายชาญ ทองดี^{๘๗} กล่าวว่า ปัญหาที่ทำให้นักเรียนขาดจริยธรรม คือ ความเข้าใจในเรื่องของความคิด ความชั่ว ถูก ผิด ยังคลุมเครือไม่ชัดเจน

สรุปผลจากการศึกษาพบว่า ปัญหาและสาเหตุที่เกี่ยวกับการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน สามารถสรุปได้เป็น ๒ ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาที่เกี่ยวกับการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน

๑.๑) ขาดความมีระเบียบวินัยต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมส่วนรวม

^{๘๑} สัมภาษณ์, เด็กชายณัฐภัทร ลิตยานัน, เด็กหญิงสุภาพร รัตนแพง, เด็กชายภาสกร โพธิ์ดอกไม้, เด็กหญิงภัทติดา สุขวัน, เด็กชายศราวุธ ไชยริบูรณ์, เด็กหญิงเฟื่องฟ้า หอยสังข์, นักเรียนโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ - ๑๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๘๒} สัมภาษณ์, พระปลัดศักดิ์ศรี จนทวโส, เจ้าคณะตำบลหาดแพง, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๓} สัมภาษณ์, พระใส จันทสโร, วิทยากรด้านการอบรมคุณธรรมจริยธรรม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๔} สัมภาษณ์, นางมลวรรณ สรรคชา, ครูโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๕} สัมภาษณ์, นางมยุรี นาชัยเวียง, ครูโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๖} สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๘๗} สัมภาษณ์, นายชาญ ทองดี, ครูโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

๑.๒) ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเองและส่วนรวม

๑.๓) การติดสารเสพติดให้โทษ

๒) สาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

๒.๑) ดูสื่อทีวี อินเทอร์เน็ต และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ที่ไม่ได้รับคำแนะนำจากผู้ปกครองอย่างถูกต้อง

๒.๒) ติดเพื่อน เล่นโทรศัพท์เกินความจำเป็นของเด็ก จีบกลุ่มมั่วสุมกันในเวลา กลางคืน

๒.๓) ปัญหาจากทางครอบครัว

๓.๔ กระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

สถานการณ์บ้านเมืองของประเทศไทยเราในปัจจุบันนี้ ค่อนข้างยุ่งวุ่นวายยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจ ปัญหาความเสื่อมถอยในด้านจริยธรรมของคน ทั้งในระดับนักการเมือง ข้าราชการ หรือ คนในแวดวงอาชีพอื่นๆ ภาพที่เห็นชัดเจนและเป็นข่าวอยู่ทุกวัน ก็คือ การทุจริต คอร์รัปชัน การก่ออาชญากรรม การเสพและการค้ายาเสพติด ซึ่งแพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชนไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึง อุดมศึกษา รวมถึงการแต่งกายล่อแหลม ที่เป็นมูลเหตุก่อให้เกิด อาชญากรรม ทางเพศ ของนักศึกษาหญิง การขายบริการทางเพศของนักศึกษา การที่นักศึกษาอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา การทะเลาะวิวาทของนักศึกษาทั้งภายในสถาบันเดียวกันและต่างสถาบัน เหล่านี้เป็นต้น

นายสุทธิรักษ์ จันปุม^{๘๘} ได้กล่าวว่า ปัญหาต่างๆเหล่านี้ มีสาเหตุมาจากการสื่อสารด้วย เทคโนโลยีสมัยใหม่ โลกออนไลน์ อินเทอร์เน็ต ซึ่งทำให้วัยรุ่น เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา หลงใหล มัวเมาโดยขาดการคิดพิจารณา ไตร่ตรอง จึงเป็นเหตุของการเสื่อมจากคุณธรรมและ จริยธรรม

ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มของเยาวชนดังกล่าว พระใส จันทสโร^{๘๙} กล่าวว่าความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้นักเรียนขาดคุณธรรมจริยธรรม ยุคสมัยใหม่ที่มีการสื่อสารเข้าไปทุกหนแห่ง ทำให้เด็กนักเรียนได้รับอิทธิพลจากสื่อต่างๆ จนกลายเป็นว่าทำให้นักเรียนมุ่งแต่สนใจในเรื่อง วัตถุมากกว่าสนใจในสิ่งรอบข้าง ทำให้กลายเป็นปัญหาของสังคมอย่างมากมาย ทุกคนจึงต่างลงความเห็นตรงกันว่า เยาวชนไทยของเราขาดการปลูกฝังในด้านจริยธรรมอย่างยั่งยืน คือ อาจจะมียุ่บ้างแต่เป็นแบบฉาบฉวย ไม่เกิดผลที่ถาวรในขณะที่สังคมไทยต้องการเห็นภาพการพัฒนาเยาวชนไทย ไปสู่การเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ มีสติ ปัญญา มีความรู้และ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นได้ อย่างมีความสุข มีรายงานผลการสำรวจของผู้ที่ถูกให้ออกจากงาน เฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของตัวพนักงาน เอง พบว่า ๑๗ % ถูกให้ออกจากงานเพราะ ขาดทักษะความรู้และประสบการณ์ ๘๓ % ถูกออกจาก

^{๘๘} สัมภาษณ์, นายสุทธิรักษ์ จันปุม, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๘๙} สัมภาษณ์, พระใส จันทสโร, วิทยากรด้านการอบรมคุณธรรมจริยธรรม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

งานเพราะปัญหาเรื่อง ความประพฤติ และบุคลิกภาพ ในขณะที่เดียวกันมีผู้ไปสำรวจความคิดเห็นของผู้ประกอบการ ในการพิจารณารับสมัครเข้าทำงาน ในหน่วยงาน องค์กร สถาบันต่างๆ พบว่าผู้ประกอบการส่วนมากต้องการบัณฑิต ที่มีคุณลักษณะดังนี้ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ และ มีความรับผิดชอบ ซึ่งปรากฏการณ์ในสังคมดังกล่าวมานี้เป็นผลโดยตรง มาจากเรื่องของการปลูกฝังทางด้านคุณธรรมจริยธรรมนั่นเอง

ดังนั้น กระบวนการพัฒนาจริยธรรมให้กับนักเรียนในตำบลหาดแพง อำเภอสว่างคราม จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยจึงแบ่งเนื้อหาของการพัฒนาออกเป็น ๓ ด้าน เพื่อความชัดเจนถึงกระบวนการในการพัฒนา คือ ๑) กระบวนการพัฒนาด้านพฤติกรรม ๒) กระบวนการพัฒนาด้านจิตใจ และ ๓) กระบวนการพัฒนาด้านปัญญา โดยกระบวนการพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๔.๑ กระบวนการพัฒนาด้านพฤติกรรม

วิธีการพัฒนาแบบไตรสิกขา เป็นวิธีการพัฒนาที่ประกอบด้วยขั้นตอน ๓ ขั้น ดังนี้

๑) ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกาย และ วาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ พร้อมทั้งจะเรียน

๒) ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

๓) ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตแน่วแน่ทำความเข้าใจในปัญหา การหาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจ และแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง จากนั้นนำนักเรียนเข้าสู่หลักสูตรการเรียน ให้นักเรียนศึกษา วิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ สร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหาชีวิต สภาพแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องต่อไปนี้

๑) พระพุทธ เกี่ยวกับประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน สรุปรูปพุทธประวัติเกี่ยวกับการตรัสรู้ ประกาศธรรม โปรดขุฎิล โปรดพระเจ้าพิมพิสาร พระอัครสาวก แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ชาดกเรื่องกุกกุฏสุมารชาดก มหาอากุสชาดก วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วิธีปฏิบัติตนและการเข้าร่วมกิจกรรมในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันธรรมสวนะ ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าของศาสนวัตถุและศาสนสถานในท้องถิ่น เมื่อการเรียนรู้ของนักเรียนตามหลักการของ ไตรสิกขาแล้ว พระปลัดศักดิ์ศรี จันทวโส^{๙๐} ท่านได้กล่าวว่า เมื่อ นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจ ในประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอนต่างๆ ที่แสดง และชี้ให้เห็นถึงความประพฤติของคนที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมว่าเป็นเช่นไร ก็จะทำให้เด็กนักเรียนเกิดจิตสำนึกขึ้นมาเอง และได้สอดคล้องกับคำกล่าวของ พระบาง วชิโร^{๙๑} กล่าวว่า เมื่อเด็กนักเรียนมีความใกล้ชิดกับวัด ซึ่งภายในวัดอันเป็นศาสนสถานที่เจียบสงบ ร่มรื่นด้วยร่มเงาของต้นไม้

^{๙๐} สัมภาษณ์, พระปลัดศักดิ์ศรี จันทวโส, เจ้าคณะตำบลหาดแพง, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๑} สัมภาษณ์, พระบาง วชิโร, เจ้าอาวาสวัดศรีสวาท บ้านคำไฮ, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

และ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นตัวผลักดันโน้มน้าวจิตใจของเด็ก ให้เข้าถึงซึ่งความสงบสุขได้ง่าย

๒) พระธรรม เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องพระรัตนตรัย(ศรัทธ ๔) พระพุทฺธ (พุทฺธคุณ ๓) พระธรรม (หลักกรรม) และพระสงฆ์ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โอวาท ๓ การไม่ทำชั่ว (เบญจศีล) ทำความดี (เบญจธรรม สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ กตัญญูกตเวทิต่อประเทศชาติ มงคล ๓๘ ในเรื่องเคารพ ถ่อมตน ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน) ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ซึ่ง นางมยุรี นาชัยเวียง^{๙๒} ได้กล่าวว่า หากโรงเรียนมีพระภิกษุสงฆ์เข้ามาสอนในโรงเรียนจะเป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะการสอนในเรื่องของหลักธรรมต่าง ๆ นั้น พระภิกษุสงฆ์สามารถอธิบายหลักธรรมต่างๆ ได้ลึกซึ้งมากกว่าครู และ นายประวิทย์ โสมมา^{๙๓} ยังได้กล่าวว่า หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถที่จะทำให้คนเป็นผู้มีปัญญา รู้และเข้าใจ ในเรื่องของการดำเนินชีวิตที่ดีมีคุณภาพอยู่ที่มีความสุขได้ ส่วน นายชาญ ทองดี^{๙๔} ได้กล่าวว่า การประพฤติปฏิบัติตนตามหลัก ศีล ๕ ได้ทุกข้อ สังคม ชุมชน หรือแม้กระทั่งในโรงเรียน การพัฒนาใดๆ ก็ตามก็จะสำเร็จได้โดยง่าย และมีประสิทธิภาพอย่างมาก

๓) พระสงฆ์ เกี่ยวกับประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา เรื่องพระอรุณเวลกัสสปะ หน้าที่ชาวพุทธ อาณัติของการสวดมนต์ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัด การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่วัด การเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมพระพุทธศาสนา ๑ วันในโรงเรียน การเข้าค่ายพุทธบุตร และการเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและนำสู่การปฏิบัติ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ฝึกปฏิบัติมรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระภิกษุ การยืน การเดิน และการนั่งที่เหมาะสมในโอกาสต่างๆ และศึกษากรณีชาวพุทธตัวอย่าง เรื่องสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี และชาวพุทธตัวอย่างในชุมชน ศึกษาศาสนพิธี เกี่ยวกับการอาราธนาศีล การอาราธนาธรรม การอาราธนาพระปริตร ระเบียบพิธี และการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ การประพฤติปฏิบัติตนในศาสนพิธีและพิธีกรรมของชุมชนในท้องถิ่น นายมนัส อัมไพพันธ์^{๙๕} กล่าวว่า การศึกษาในด้านชีวประวัติของบุคคลที่สำคัญ ในด้านการมีคุณธรรมจริยธรรม ก็จะทำให้เด็กได้เข้าใจว่าความดีจากผลของการกระทำดีเป็นอย่างไรและสังคมก็ต้องคนดีมากกว่าคนไม่ดี ส่วน นายคำเตือน เดชบุญ^{๙๖} ได้กล่าวว่า การที่จัดกิจกรรมให้เด็กเข้าวัดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง จะทำให้เด็กได้สัมผัสกับบรรยากาศ สภาพสิ่งแวดล้อม ที่เงียบสงบ ก็จะทำให้เด็กมีจิตใจที่อ่อนนุ่มลง นายมนตรี อัสการ^{๙๗} กล่าวอีกว่า การจัดกิจกรรมให้เด็กมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมภายในท้องถิ่น จะทำให้เด็กได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับชุมชนและผู้สูงอายุสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมก็จะค่อยๆ ซึมซาบเข้าไปในจิตใจของเด็ก ส่วน

^{๙๒} สัมภาษณ์, นางมยุรี นาชัยเวียง, ครูโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๓} สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๙๔} สัมภาษณ์, นายชาญ ทองดี, ครูโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๙๕} สัมภาษณ์, นายมนัส อัมไพพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๖} สัมภาษณ์, นายคำเตือน เดชบุญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๙๗} สัมภาษณ์, นายมนตรี อัสการ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

นางมลิวรรณ สรรคชา^{๙๘} กล่าวว่า เมื่อนักเรียนได้รับความรู้ในทางพุทธศาสนาก็จะทำให้นักเรียนมีจิตสำนึกของความคิด ชั่ว บาป บุญ คุณและโทษ ที่เกิดจากความไม่รู้ ว่าผลของการไม่ศึกษาเรียนรู้ และไม่มีคุณธรรมจริยธรรมจะเป็นเช่นใด ดังนั้น เพื่อให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่งต่อพระรัตนตรัย และรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถนำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่าต่อชีวิตตนเองและสังคมโดยส่วนรวม^{๙๙}

รู้ และเข้าใจ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาดก หน้าที่ชาวพุทธ มรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ ชาวพุทธตัวอย่าง ดังเช่น นายคำเตือน เดชบุญ^{๑๐๐} กล่าวว่า หากนักเรียนได้ร่วมกิจกรรมกับชุมชนในท้องถิ่นเป็นประจำ ก็จะทำให้นักเรียนเข้าใจว่าหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดีเป็นอย่างไร พระบาง วชิโร^{๑๐๑} กล่าวว่า นักเรียนเมื่อเข้าวัดใกล้ชิดกับพระ มีความคุ้นเคย ก็จะทำให้นักเรียนรู้จักการวางตัวต่อพระภิกษุ เพราะพระภิกษุจะคอยอบรมให้โดยที่นักเรียนจะค่อยๆ ซึมซับเอาแบบไม่รู้สึกรู้สีกว้างกลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ทำให้สภาพจิตใจของนักเรียนพร้อมที่จะขัดเกลาได้อย่างที่เราพึงประสงค์ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือปฏิบัติในศาสนพิธี เห็นคุณค่าและศรัทธาในพระรัตนตรัย มีนิสัยดี เห็นคุณค่าและอนุรักษศาสนวัตถุ ศาสนสถานในท้องถิ่น มุ่งมั่นประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นศาสนิกชนที่ดี มีสติสัมปชัญญะและการใช้ไตรสิกขาในการเรียนรู้ การทำงาน การอยู่ร่วมกัน และการดำเนินชีวิต พระปลัดศักดิ์ศรี จนทวโส^{๑๐๒} กล่าวว่า เมื่อนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในด้านทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมต่างๆ ที่นักเรียนได้เรียนรู้ ก็จะทำให้การดำเนินชีวิตของนักเรียน เป็นที่พึงประสงค์ของผู้ใหญ่ นายประวิทย์ โสมมา^{๑๐๓} กล่าวว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะช่วยทำให้นักเรียนเข้าใจว่าจุดหมายของชีวิตคืออะไร

นางมยุรี นาชัยเวียง^{๑๐๔} กล่าวว่า การศึกษาเรียนรู้คำสอนทางพระพุทธศาสนา จะช่วยทำให้นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหของตนเองได้ เมื่อนักเรียนผ่านกระบวนการพัฒนาทางด้านความประพฤติแล้ว ก็จะเป็นผลส่งทำให้สภาพทางด้านจิตใจของนักเรียน เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เห็นคุณค่าและตระหนักถึงชีวิตของตนเองและผู้อื่น รู้ว่าจุดหมายมุ่งหมายของชีวิตที่แท้จริงคืออะไร การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา

^{๙๘} สัมภาษณ์, นางมลิวรรณ สรรคชา, ครูโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๙} กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว), หน้า ๑๐๓-๑๐๘.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์, นายคำเตือน เดชบุญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์, พระบาง วชิโร, เจ้าอาวาสวัดศรีสว่าง บ้านคำไฮ, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์, พระปลัดศักดิ์ศรี จนทวโส, เจ้าคณะตำบลหาดแพง, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์, นางมยุรี นาชัยเวียง, ครูโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

วันอาสาฬหบูชา วันธรรมสวนะ มีการทำบุญตักบาตร นั่งสมาธิเจริญปัญญา ฟังธรรมเทศนา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมภาวะทางจิตใจของนักเรียน ให้ซึมซับเอาคุณค่าทางจริยธรรม โดยผ่านกระบวนการเข้าร่วมกิจกรรมในทางพุทธศาสนาในท้องถิ่น เป็นต้นฯ ซึ่ง นางอมรรัตน์ เชิงหอม ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่พระสอนศีลธรรม นำพานักเรียนประพฤติปฏิบัติเป็นสิ่งที่ดีอย่างมากต่อนักเรียน และสังคมภายในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ ซึ่งทำให้นักเรียนมีจิตสำนึกในคุณค่า ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นตัวเอง

๓.๔.๒ กระบวนการพัฒนาด้านจิตใจ

โรงเรียนวิถีพุทธจะมีแนวการเรียนการสอนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ในการพัฒนาเด็กโดยเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญาอย่างบูรณาการ ๑) ศีล คือ การมีวินัยในการดำเนินชีวิตที่พึ่งพาตัวเองและผู้อื่น ๒) สมาธิ คือ มุ่งพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งอย่างมีคุณภาพ ๓) ปัญญา คือ การมีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิดและแก้ปัญหา นายมนตรี อัสการ^{๑๐๕} กล่าวว่า กระบวนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนได้รู้จักการใช้ชีวิตในการอยู่ร่วมกัน นางมลิวรรณ สรรคชา^{๑๐๖} กล่าวว่า การเรียนการสอนที่นำเอาหลักธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ ทำให้นักเรียนสนุกไปกับการเรียนการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ อย่างเช่น กิจกรรมจิตอาสา เป็นต้น นายมนัส อัมไพพันธ์^{๑๐๗} กล่าวว่า การทำกิจกรรมของนักเรียน จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจว่าการช่วยเหลือกันและกันทำให้นักเรียนรู้จักสามัคคีในหมู่คณะ นายประวิทย์ โสมมา^{๑๐๘} กล่าวว่า การสอนที่นำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการกับการเรียนและใช้กิจกรรมเข้าสอดแทรกทำให้นักเรียน มีความสนุก เห็นและเข้าใจในคุณค่าในการเรียน

กิจกรรมเหล่านี้ภายในโรงเรียนวิถีพุทธจะผ่านทำการกิน การอยู่ การดู และการฟัง ด้วยการสอนของครูที่ใช้วัฒนธรรมและบรรยากาศการเรียนรู้มีความเมตตา เอื้ออาทร ไม่เอาเปรียบ เสียสละ และมีความกตัญญูทั้งต่อธรรมชาติและบุคคล

โรงเรียนวิถีพุทธมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” การเรียนรู้ในชั้นเรียนจะเป็นลักษณะการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้ ทั้งความรู้ กระบวนการฝึกปฏิบัติ และมีการวัดประเมินทุกหน่วยการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านคุณลักษณะนิสัย ศรัทธา ค่านิยม และโดยลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ จะเน้นการจัดสภาพทุกๆ ด้าน ดังที่ นางอมรรัตน์ เชิงหอม^{๑๐๙} กล่าวว่า การทำกิจกรรมสอดแทรกในการเรียนรู้ ช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ในด้านความรับผิดชอบ การร่วมมือกันทำงานให้สัมฤทธิ์ผลและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นายสุทธิรักษ์ จัน

^{๑๐๕} สัมภาษณ์, นายมนตรี อัสการ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐

^{๑๐๖} สัมภาษณ์, นางมลิวรรณ สรรคชา, ครูโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์, นายมนัส อัมไพพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์, นางอมรรัตน์ เชิงหอม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ปุ่น^{๑๑๐} กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนวิสุทธิพุทธ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ ที่ต้องการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้คู่กับคุณธรรมจริยธรรม และ นายประวิทย์ โสมมา^{๑๑๑} กล่าวว่า กระบวนการสอนของโรงเรียนวิสุทธิพุทธที่เน้นด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของท้องถิ่น นางมยุรี นาชัยเวียง^{๑๑๒} กล่าวว่า โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย ด้านความประพฤติ ด้านจิตใจและด้านปัญญา โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาดนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาภูมิธรรม ๔ ประการ คือ ๑) สัปปุริสสังสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ ๒) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี ๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี ๔) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ถูก ซึ่ง นางมลิวรรณ สรรคชา^{๑๑๓} กล่าวว่า สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษา ร่วมกับ ผู้ปกครอง และชุมชน ร่วมมือกันโดยใช้หลัก (บวร) บ้าน/วัด/โรงเรียน เสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิสุทธิพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหาร ที่จะสนับสนุนในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ

โรงเรียนวิสุทธิพุทธจะมีการจัดกิจกรรมหลากหลายและต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้เด็กๆ รู้จักคิดและได้ฝึกปฏิบัติเสมอๆ ให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านความประพฤติ จิตใจ และปัญญาไปพร้อมๆ กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตรประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น สวดมนต์ก่อนและหลังเลิกเรียน นั่งสมาธิ มีการเรียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เข้าค่ายธรรมะ ฯลฯ นายมนัส อัมไพพันธ์^{๑๑๔} กล่าวว่า เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเข้าใจในวิถีชีวิตในท้องถิ่น นำไปสู่การปลูกฝังให้เด็กตระหนักในคุณค่า ความเป็นภูมิปัญญา ทั้งในเรื่องของประเพณีและวัฒนธรรม นายคำเตือน เดชบุญ^{๑๑๕} ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมให้เด็กนักเรียน เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ในลักษณะของการลงมือทำ การปฏิบัติด้วยตัวเอง ให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมควรประพฤติตัวอย่างไร

โรงเรียนวิสุทธิพุทธส่วนใหญ่ก็มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อพัฒนาเด็กๆ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ กิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนวิสุทธิพุทธนั้นจะมุ่งเน้นให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่มีเป้าหมายในเรื่องของชีวิต สามารถช่วยเหลือและดูแลตัวเองได้ ซึ่งรวมถึงการปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ที่เป็นคุณธรรมสำหรับวัยเด็ก สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ ปัญญา และเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิต

^{๑๑๐} สัมภาษณ์, นายสุทธิรักษ์ จันปุ่น, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์, นายประวิทย์ โสมมา, ครูโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์, นางมยุรี นาชัยเวียง, ครูโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์, นางมลิวรรณ สรรคชา, ครูโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์, นายมนัส อัมไพพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์, นายคำเตือน เดชบุญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

อย่างเหมาะสม รู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลง สร้างสังคมที่ดีมีคุณภาพ ผ่าน ‘การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น’
 นั้นเอง^{๑๑๖}

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนในระบบปกติทุกระดับ ภายใต้การกำกับของ
 กระทรวงศึกษาธิการที่เน้นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามหลักไตรสิกขา มาบูรณาการ
 ประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนในภาพรวมของสถานศึกษา โดยเน้นกรอบการพัฒนา
 ตามหลักไตรสิกขา ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีเมตตาเพื่อมุ่งเน้นพัฒนา
 ผู้เรียนให้สอดคล้องกับจุดเน้นการพัฒนาของประเทศ

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นสถานศึกษาในระบบปกติ ที่นำหลักพุทธธรรม หรือองค์ความรู้ที่เป็น
 คำสอนในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่
 สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการ
 เรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือ การจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของ
 ผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือใช้ปัญญา
 และเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัด
 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมหะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน
 ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงปัญญา นายสุทธิรักษ์ จันปุ่ม^{๑๑๗} กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียน
 ระบบที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยรวม เน้น
 กรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ

๓.๔.๓ กระบวนการพัฒนาด้านปัญญา

ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้ง
 ศีล หรือพฤติกรรม หรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดำรงสำหรับตน และสังคม สมาธิ หรือด้านการ
 พัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่
 ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครู และผู้บริหาร
 สถานศึกษา เป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียร
 พยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา โรงเรียนควรจัดสภาพในทุกๆด้าน เพื่อสนับสนุนให้
 ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรม อย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่
 ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสวงปัญญา ทั้งนี้ การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม
 ๔ ประการ คือ ๑) สัมปรีตสังเสว หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู
 อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี ๒) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียน
 การสอนที่ดี ๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูก
 วิธี ๔) อัมมานุสम्मปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรได้ และดำเนินชีวิต
 ได้ถูกต้องตามธรรม ปัญญาคุณธรรม ๔ ประการนี้ จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ได้

^{๑๑๖} โรงเรียนวิถีพุทธ, www.vitheeabuddha.com/main.php?url=download, [สืบค้นเมื่อวันที่ ๒
 กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

^{๑๑๗} สัมภาษณ์, นายสุทธิรักษ์ จันปุ่ม, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
 นครพนม เขต ๒, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐.

อย่างชัดเจน สำหรับแนวคิดเบื้องต้น ของการจัดสภาพในสถานศึกษา ที่เหมาะสมในด้านต่างๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑) ด้านกายภาพ โรงเรียนจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนา ศิล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูป เด่นเหมาะสม ที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุม หรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติ หรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนมีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดุแลเสียงต่างๆ ไม่ให้อีกทีก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็ฝึกพินเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญาเป็นต้น นายมนัส อัมไพพันธ์^{๑๑๘} กล่าวว่า สภาพสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อตัวผู้เรียน และผู้สอน ซึ่งจะทำให้บรรยากาศในการเรียนและการสอนเป็นไปด้วยความรู้สึที่สบาย

๒) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการ ทั้ง ศิล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต นายคำเตือน เดชบุญ^{๑๑๙} กล่าวว่า การปลูกฝังให้เด็กนักเรียนได้เข้าใจในวิถีชีวิตของตนเอง ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง จะทำให้เด็กเกิดจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม

๓) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรม แสวงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกันและโรงเรียนส่งเสริมให้บุคลากร และนักเรียนปฏิบัติตน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

๔) ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษา ร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน สร้างความตระหนัก และศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการ และวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู และผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่างๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะสนับสนุน และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียน ตามวิถีชาวพุทธสถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้น หรือรูปแบบรายละเอียดโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา นายมนตรี อัสการ^{๑๒๐} กล่าวว่า ซึ่งแต่ละสถานศึกษา จะมีจุดเน้น และรายละเอียด รูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้นประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน มีการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา บางโรงเรียนเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน แบบภาพรวม บางโรงเรียนอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษาตามหลักการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ การบูรณาการพุทธธรรม สู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เพื่อนำสู่การรู้ เข้าใจความจริง มีการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

^{๑๑๘} สัมภาษณ์, นายมนัส อัมไพพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์, นายคำเตือน เดชบุญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอ้วน, ๓ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์, นายมนตรี อัสการ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเสียวสงคราม, ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

ประสานความร่วมมือระหว่างวัด/คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้หลักธรรมสำคัญ สู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ตามหลัก ไตรสิกขา กัลยาณมิตตตา ปรัตติยส และโยนิโสมนสิการ^{๑๒๑}

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาของพระสอนศีลธรรมกับกระบวนการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธ มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กันโดยอาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแกนหลักในการสอนและนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ของเด็กนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนาด้านความมีระเบียบวินัย (ด้านกาย) การพัฒนาด้านความประพฤติ (ด้านศีล) การพัฒนาด้านจิตใจ (ด้านสมาธิ) และการพัฒนาทางด้านปัญญาในการคิดแก้ไขปัญหาเป็น (ด้านปัญญา) การสอนให้เด็กเป็นคนดีมีศีลธรรม จึงจำเป็นจะต้องนำเอาหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการสอน

๓.๕ แนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการสอนจริยธรรม มีหลายท่านได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหการสอนโดยการบูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม เพื่อสร้างความตระหนักให้เห็นคุณค่าและโทษของการขาดจริยธรรม ปัญหาที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่พบว่า มีประเด็นหลักๆ โดยแยกออกได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๕.๑ แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติ

นายสุทธิรักษ์ จันทน์^{๑๒๒} กล่าวว่า แนวทางในการแก้ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ซึ่งแนวทางการแก้ปัญหาสามารถแบ่งได้เป็น ๒ แนวทาง คือ ๑) การแก้ปัญหาโดยการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน และ ๒) การร่วมมือกันแก้ปัญหาโดยใช้ระบบ(วงจร) คือ บ้าน/วัด/โรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา โดยทั้ง ๒ แนวทางในการแก้ปัญหา ด้วยการนำเอาหลักธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ซึ่งได้สอดคล้องกับ นายมนัส อัมไพพันธ์^{๑๒๓} กล่าวว่า ด้วยการจัดให้มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้ามามีบทบาทในการสอนคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โดยใช้วิธีการสอนแบบไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้นักเรียนได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดี มีระเบียบวินัยต่อตนเอง นางวาสนา ศรีเนตร^{๑๒๔} กล่าวว่านักเรียนไม่มีความรู้ในด้านของศีล จึงทำให้ความประพฤติไม่เรียบร้อย จึงอยากให้นักเรียนศึกษาเรียนรู้ในเรื่องของ ศีล ๕ แล้วนำเอาหลักศีลธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และพร้อมที่จะรับฟังเหตุผล ปรับตัวให้เหมาะสมกับการเป็นนักเรียน ซึ่ง นายจรงค์ บุพศิริ^{๑๒๕} กล่าวว่า หากนักเรียนรู้จักการมีสมาธิ การระมัดระวังผู้สูงอายุ รู้จักการไหว้ อ่อนน้อมถ่อมตน กิริยามารยาทดูเรียบร้อยเหมาะสมตามวัย ก็จะเป็นเหตุให้นักเรียนมีการปรับปรุงตัวพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเรื่อยๆตามลำดับ ส่วนการแก้ปัญหาโดยใช้

^{๑๒๑} โรงเรียนวิถีพุทธ, www.vitheeabuddha.com/main.php?url=download, [สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

^{๑๒๒} สัมภาษณ์, นายสุทธิรักษ์ จันทน์, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์, นายมนัส อัมไพพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์, นางวาสนา ศรีเนตร, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านคำไฮ, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์, นายจรงค์ บุพศิริ, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ระบบ(บวร) คือ บ้าน/วัด/โรงเรียนได้แก่ ครอบครัว ครู- อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา พระสงฆ์ และผู้ใหญ่ในสังคมจะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ให้ความรักความอบอุ่น ให้คำปรึกษาแนะนำในสิ่งที่ถูกต้อง ให้การช่วยเหลือแก้ปัญหาต่าง ๆ

สรุปได้ว่า โรงเรียนและสถานศึกษาจะต้องใช้หลักสูตรทั้ง ๒ แบบที่กล่าวโดยเน้นเนื้อหาวิชาด้านคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น นิมนต์พระภิกษุมาช่วยสอนช่วยอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ด้านการบูรณาการจริยธรรมเข้ากับเนื้อหาวิชาหลัก และจะต้องนำพฤติกรรมด้านจริยธรรม มาเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลรายวิชาด้วย โรงเรียนอาจจัดเรียนนอกสถานที่โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โรงเรียนและวัดควรร่วมกันจัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง สื่อมวลชนต้องนำเสนอข้อมูลหรือเผยแพร่ข่าวสารด้านคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะสมกับเยาวชน สุดท้ายรัฐจะต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง โดยกำหนดเป็นนโยบายหลักของชาติ และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนแก่หน่วยงานต่าง ๆ ให้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๓.๕.๒ แนวทางแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ

การที่จะทำให้สังคมเราอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขนั้น คนในสังคมต้องยึดถือปฏิบัติตามกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้น ควบคู่กับความมีระเบียบวินัย ซึ่งหากขาดระเบียบวินัยแล้ว สังคมอาจเกิดความสับสนวุ่นวายได้ ดังนั้นการสร้างระเบียบวินัยในสังคมจึงจำเป็นต้องวางรากฐานให้กับเด็ก ซึ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต เด็กจึงควรได้รับการปลูกฝังให้เกิดการเรียนรู้แนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน และเด็กควรได้รับการเรียนรู้ อบรม ฝึกหัดวินัยให้มีความพร้อมตั้งแต่วัยเยาว์ นายคำเตือน เดชบุญ กล่าวว่า ควรให้เด็กได้มีโอกาสหรือเวลา เข้าวัดอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง เพื่ออบรมกล่อมเกลাজิตใจ เพื่อให้เด็กได้ซึมซับเอาวิถีของพุทธศาสนา โดยให้มีกิจกรรมร่วมกับสังคมในท้องถิ่น ดังที่ นางอมรรัตน์ เชิงหอม^{๑๒๖} ได้กล่าวว่า ควรจัดให้มีกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนรู้ตระหนักถึงความมีส่วนร่วมในสังคม คือ กิจกรรมจิตอาสาหรือจิตสาธารณะประโยชน์ เมื่อนักเรียนได้มีกิจกรรมประพฤติปฏิบัติจนเกิดความเคยชิน จนเกิดจิตสำนึกรู้จักรับผิดชอบ ชั่วดี และรู้จักประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยรวม

ดังนั้น วินัยด้านความรับผิดชอบ จึงหมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนในการรับผิดชอบ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ ๑) ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรับผิดชอบต่อหน้าที่การเป็นนักเรียน คือ มีความขยันตั้งใจเรียน ส่งการบ้านตามที่ครูมอบหมาย การแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ๒) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม หมายถึง ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในการดูแลรักษาความสะอาดของโรงเรียน ดูแลรักษาทรัพย์สินของโรงเรียน การทำความสะอาดห้องเรียน การทำความสะอาดเขตพื้นที่รับผิดชอบ การประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบของโรงเรียน ความรับผิดชอบ จึงเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดีที่สำคัญอย่างหนึ่ง ความรู้สึก รับผิดชอบ เป็นลักษณะนิสัยและทัศนคติของบุคคลซึ่งจะเป็นเครื่องผลักดันให้เกิดการปฏิบัติตาม ระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของ

^{๑๒๖} สัมภาษณ์, นางอมรรัตน์ เชิงหอม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหาดแพง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตนเองและมีความซื่อสัตย์สุจริต การที่บุคคลมีลักษณะความผิดชอบ จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นไปด้วยความราบรื่น สงบสุข สอดคล้อง กับ พระปลัดศักดิ์ศรี จันทวโร^{๑๒๗} เจ้าคณะตำบลหาดแพง กล่าวว่า ปัญหาใหญ่ของนักเรียนคือ ขาดการอบรมดูแลความประพฤติจากผู้ปกครอง การขาดระเบียบวินัยต่อตนเอง ขาดความรับผิดชอบ ไม่มีศีลคัมภีร์ หมายถึง ไม่มีหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติตนเอง

สรุปได้ว่า การพัฒนาเพื่อเสริมสร้างการมีวินัยในตัวนักเรียน โดยมีการดำเนินการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนี้ ๑) การสอนสอดแทรกความรับผิดชอบในวิชาเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมการสอน ที่สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับวินัยด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวม ในวิชาที่เรียน เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการมีวินัยต่อตนเองและต่อส่วนรวมในด้านความรับผิดชอบ ๒) การจัดกิจกรรมเสริมโครงการประกวดห้องเรียนดีเด่น หมายถึง กิจกรรมที่จัดประกวดห้องเรียนที่นักเรียนทุกคนในห้องมีความรับผิดชอบ ชยันตั้งใจเรียน ตั้งใจทำงาน ที่ทางโรงเรียนมอบหมาย เช่น เขตพื้นที่รับผิดชอบ การทำความสะอาดห้องเรียนนักเรียนเพื่อยกย่อง เชิดชู ให้เป็นแบบอย่างสำหรับนักเรียนชั้นอื่น ๆ โดยมีผลการประกวดได้รับการประกาศให้เป็นห้องเรียนดีเด่น

๓.๕.๓ แนวทางแก้ปัญหาด้านปัญญา

ยาเสพติดเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติที่นับวันจะเพิ่มความเสี่ยงรุนแรงทุกขณะ ดังจะเห็นได้จาก สถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ จำนวน ๒๖๕,๕๔๐ ราย ต่อมาจำนวนคดีได้ลดลง เหลือ ๗๔,๒๕๔ รายในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ แต่หลังจากนั้นคดียาเสพติดก็ได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีผู้กระทำความผิดสูงถึง ๒๖๖,๐๑๐ ราย แต่มาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๔ – ๒๕๕๕ ปัญหายาเสพติดยังคงมีความรุนแรงอยู่แม้จำนวนคดีและผู้กระทำความผิดจะมีน้อยลง โดยผู้กระทำความผิด ๖๐,๐๐๐ ราย แต่ปริมาณยาเสพติดที่สำคัญที่สามารถยึดได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

ตามคำจำกัดความขององค์การอนามัยโลก วัยรุ่นคือผู้ที่มีอายุระหว่าง ๑๐-๑๙ ปี ในปัจจุบันมีประมาณร้อยละ ๒๐ ของประชากรโลก หรือมีประมาณ ๑.๒ พันล้านคน สำหรับในประเทศไทยมีวัยรุ่นประมาณ ๑๐ ล้านคน ตามจริงแล้วช่วงชีวิตวัยรุ่นควรจะเป็นช่วงที่มีสุขภาพดี เพราะได้ผ่านช่วงที่มีอัตราเสี่ยงสูงต่อสุขภาพในวัยเด็กเล็กมาแล้ว แต่ในปัจจุบันวัยรุ่นไทยกลับ เสี่ยงชีวิตและเจ็บป่วยจากโรคต่างๆ มาก เช่น อุบัติเหตุ ความรุนแรงต่างๆ สารเสพติด การตั้งครรภ์ ที่ไม่พึงประสงค์ โรคจากบุหรี่ และ AIDS ซึ่งนับแต่จะมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ

ตามกฎหมายได้ให้ความหมายของยาเสพติดว่า หมายถึง ยา สารเคมี หรือวัตถุชนิดใดๆ ที่เมื่อเสพเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะโดยการรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือวิธีการใดก็ตามทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจ

สาเหตุของยาเสพติดมาจากความอยากรู้อยากลองของเด็กเอง และไม่ได้รับคำแนะนำที่ถูกต้องจากผู้ใหญ่ ซึ่ง นางมยุรี นาชัยเวียง กล่าวว่า ปัญหาที่พบในโรงเรียน คือเด็กนักเรียนมีความ ก้าวร้าว ขาดจิตสำนึก ขาดความรับผิดชอบ สุดท้ายทำให้เรียนไม่จบภาคการศึกษาบังคับ ต้องออก

^{๑๒๗} สัมภาษณ์, พระปลัดศักดิ์ศรี จันทวโร, เจ้าคณะตำบลหาดแพง, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๔.

จากโรงเรียน เพราะสาเหตุของการติดยาเสพติด จึงหลงผิดไม่รู้ถึงโทษหรือผลลัพธ์ที่จะเกิดตามมา และสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่ผลักดันให้คนหันไปหา ยาเสพติด เช่น ครอบครัวแตกแยก ความทุกข์ที่เกิดจากความยากไร้ การไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ได้ ทำให้จิตใจอ่อนแอ เมื่อได้รับการชักจูงให้เสพยาเสพติดเพื่อคลายทุกข์ก็หันเข้าหา ยาเสพติดทันที ในขณะที่เดียวกันเหล่านักค้ายาที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวก็พยายามผลิตและจำหน่ายยาเสพติดด้วยกลวิธีหลอกล่อให้คนเสพยาโดยไม่คำนึงถึงโทษที่จะเกิดขึ้นกับคนในสังคม

แนวทางในการแก้ปัญหาและการป้องกันปัญหายาเสพติด ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยใช้กระบวนการ บ้าน/วัด/โรงเรียน (บวร) ร่วมมือกันจัดฝึกอบรมและการให้ความรู้ของภัยยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑ การป้องกันตนเอง

- ๑) ศึกษาหาความรู้ เพื่อให้รู้เท่าทันโทษพิษภัยของยาเสพติด ไม่ทดลองเสพสิ่งที่มีภัย เพราะอาจจะทำให้ติดได้ง่าย ไม่ทดลองใช้ยาเสพติดทุกชนิดและปฏิเสธเมื่อถูกชักชวน
- ๒) เลือกคบเพื่อนที่ดี ที่ชักชวนกันไปในทางสร้างสรรค์ พยายามหลีกเลี่ยงเพื่อนที่ชอบชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ๓) รู้จักใช้วิจารณญาณในการแก้ปัญหา แต่หากว่าไม่สามารถแก้ไขเองได้ ก็ควรจะไปปรึกษากับพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่ไว้ใจได้ เมื่อมีปัญหาชีวิต ควรหาหนทางแก้ไขที่ไม่ข้องเกี่ยวกับยาเสพติด หากแก้ไขไม่ได้ควรปรึกษาผู้ใหญ่
- ๔) การสร้างทักษะชีวิต โดยเฉพาะทักษะการปฏิเสธ เมื่อถูกเพื่อนชักชวนให้เสพยาเสพติดต้องรู้จักปฏิเสธอย่างนุ่มนวล โดยการชี้แจงผลเสียของสิ่งเสพติดต่อการเรียนและอนาคต การรู้จักปฏิเสธอย่างจริงจังและจิตใจแน่วแน่จะทำให้เพื่อนเกรงใจไม่กล้าชวนอีก

๒ การป้องกันในครอบครัว

ผู้ที่ติดสิ่งเสพติดส่วนใหญ่จะเกิดจากครอบครัวที่แตกแยกมีปัญหา ขาดความรักความอบอุ่น เกิดความว้าวุ่น ขาดที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ซึ่งเป็นเหตุให้เด็กๆ หันไปพึ่งยาเสพติดแทน ดังนั้นพ่อแม่จึงควรให้ความรักความอบอุ่น และพ่อแม่ก็ควรที่จะประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นที่ปรึกษาให้แก่ลูกๆ ได้ ทำให้ลูกไม่หันไปพึ่งพา ยาเสพติด การป้องกันภายในครอบครัวทำได้โดย

- ๑) สร้างความรัก ความอบอุ่นและความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว
- ๒) รู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง
- ๓) ดูแลสมาชิกในครอบครัว ไม่ให้ข้องเกี่ยวกับยาเสพติด
- ๔) ให้กำลังใจและหาทางแก้ไข หากพบว่าสมาชิกในครอบครัวติดยาเสพติด

๓ การป้องกันในโรงเรียน

ครูควรให้ความรู้เกี่ยวกับโทษและอันตรายของสิ่งเสพติดให้กับนักเรียน จัดให้มีกิจกรรมนันทนาการในโรงเรียนให้เพียงพอและสนับสนุนให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมนันทนาการต่างๆ และสอนให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

๔ การป้องกันกันชุมชน

การป้องกันชุมชนจากปัญหาสิ่งเสพติดทำได้หลายวิธี เช่น

- ๑) การให้ความรู้ โดยการอบรมแก่ทุกคนในชุมชนให้เห็นโทษหรืออันตรายจากสิ่งเสพติด
- ๒) เสริมกิจกรรมยามว่าง โดยการส่งเสริมอาชีพแก่ชุมชนยามว่าง เช่น การเย็บเสื้อผ้า การทำรองเท้า เป็นต้น
- ๓) ตั้งศูนย์รับแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับสิ่งเสพติด เมื่อพบว่ามี การซื้อขายหรือเสพยาเสพติด ภายในชุมชน และช่วยชุมชนในการต่อต้านยาเสพติด
- ๔) เข้าร่วมโครงการชุมชนปลอดสิ่งเสพติดต่างๆ ทั้งที่ทางราชการจัดขึ้น และชุมชนคิดริเริ่มขึ้นมาเอง

สรุปว่า แนวทางการแก้ปัญหาการติดยาเสพติด การเริ่มเข้าไปใช้ยาเสพติดของวัยรุ่น ยังเป็นเรื่องของความ”อยากลอง” ความเป็นวัยรุ่นของเขาทำให้เขาอยากลองในสิ่งแปลกใหม่ ร่วมกับอีกปัญหาหนึ่งคือการ “ตามเพื่อน” ปัจจุบันมีเด็กบางคนหันเข้าไปหายาเสพติด เพียงเพราะรู้สึกว่ามีใครๆ เขาก็ทำกัน เป็นเรื่องธรรมดา ไม่เห็นจะแปลกอะไร ทำให้ตัดสินใจผิดพลาด กลายเป็นเหยื่อของสารเสพติด และเป็นปัญหาของสังคมที่ยังแก้ไม่หาย

ความใกล้ชิดในครอบครัว ก็คือภูมิคุ้มกันที่ดีที่สุดในเรื่องปัญหายาเสพติด ความเอาใจใส่ดูแล การให้ความรักความอบอุ่น ความผูกพันอย่างนี้ จะทำให้เด็กรับรู้และเข้าใจตระหนักดีว่า การหันเข้าไปหายาเสพติดทำให้ครอบครัวของเขาเกิดปัญหาขึ้น เขาจึงมีแรงยึดเหนี่ยวจากความรักความเอาใจใส่จากครอบครัว ทำให้ไม่หันเข้าไปหายาเสพติด

จึงสรุปได้ว่า แนวทางการแก้ปัญหาทั้ง ๓ ด้าน ดังที่ได้กล่าวมา จะต้องร่วมมือกันทั้ง บ้าน/วัด/โรงเรียน ภายในชุมชนของแต่ละท้องถิ่น ติกรอบให้กับเด็กนักเรียนทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในท้องถิ่น งานประเพณีต่างๆ ส่งเสริมให้เด็กนักเรียนได้มีบทบาทมากขึ้นในแต่ละกิจกรรม โดยที่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน โรงเรียนและวัด คอยให้คำปรึกษาและร่วมกิจกรรมกับเด็กทุกขั้นตอน เพื่อสานสัมพันธ์ความใกล้ชิดให้เด็ก ๆ รู้สึกว่าได้รับความรักความเมตตาจากผู้ใหญ่ในท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้การพัฒนาทางด้านจริยธรรมเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

๓.๖ สรุปผลสภาพปัญหาในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียน

ตำบลหาดแพง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดนครพนม

จากการศึกษา สภาพปัญหาในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน ตำบลหาดแพง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๖.๑ กระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนในตำบลหาดแพง

อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดนครพนม

สรุปผลจากการศึกษาพบว่า โรงเรียนในตำบลหาดแพง มีหลักสูตรที่ใช้ในการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน เพื่อการพัฒนาจริยธรรมให้กับนักเรียน ที่ใช้ในการเรียนการสอนปัจจุบันนี้มีอยู่

ด้วยกัน ๒ หลักสูตร คือ ๑) หลักสูตรของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๒) หลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักสูตรของพระสอนศีลธรรมและหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ แต่ละหลักสูตรต่างก็นำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์เข้ากับหลักสูตรใหม่ เพื่อให้เป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในเขตตำบลหาดแพง ซึ่งโรงเรียนในตำบลหาดแพงที่ขาดพระสอนศีลธรรมก็จะใช้หลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธเป็นส่วนมาก โดยนำเอาหลักสูตรของสถานศึกษาสอดแทรกเพิ่มเติม และส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อพัฒนาจริยธรรมและ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่นักเรียนเพิ่มเติม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จัดให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ สอดแทรกกิจกรรม และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ รวมทั้งนอกห้องเรียน อันได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขา เข้าในชีวิตประจำวันของนักเรียน

๑ กิจกรรมที่ใช้สอนจริยธรรม

สรุปผลจากการศึกษาพบว่า การเรียนการสอนในเรื่องของจริยธรรม จำเป็นต้องใช้กิจกรรมสอดแทรกในการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย อีกทั้งยังช่วยให้การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการนั่งเรียนในห้องเรียน การปฏิบัติจริง การเห็นสถานที่จริง การได้เปลี่ยนบรรยากาศการเรียน ให้เป็นไปตามแบบหลักไตรสิกขา คือการเข้าถึงธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้นักเรียน ได้เรียนรู้โดยใช้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรอบตัว ช่วยเป็นสิ่งที่ขัดเกลาจิตใจได้อีกทางหนึ่ง

๒ เครื่องมือที่ใช้สอนจริยธรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนในตำบลหาดแพง

- ๑) หลักสูตรการสอน
- ๒) เอกสารประกอบการเรียนการสอน
- ๓) วิดีทัศน์/มัลติมีเดีย/แผ่นเสียง/เครื่องคอมพิวเตอร์ และ Projector
- ๔) สื่อการสอนระบบคอมพิวเตอร์
- ๕) สื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการสอนคุณธรรมจริยธรรม/สื่อธรรมะ
- ๖) แบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการสอนจริยธรรม นอกเหนือจากวัสดุหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนแล้ว ยังมีเครื่องมือที่ใช้ในการสอนได้อย่างดีที่สุด คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ โครงการเข้าค่ายฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม จิตอาสา เป็นต้น การสอนโดยใช้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อให้เข้ามามีบทบาทในการสอน โดยการสอดแทรกเนื้อหาบรรยายจากผู้สอนให้กับผู้เรียนโดยตรง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับความเป็นจริงมากที่สุดและซึมซับเอาความรู้โดยตรงจากประสบการณ์ตรงได้ด้วยตนเอง และจะเป็นการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพได้ผลอย่างเต็มที่พึงประสงค์

๓ บุคลากรในการสอนจริยธรรม

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของครู เป็นคุณลักษณะประจำตัวหรือเอกลักษณ์ของความเป็นครู ที่มีความรู้มีความรู้สึกที่ดีต่อความรู้สึกของนักเรียน และเพื่อนร่วมงานมีความศรัทธาเชื่อว่าเด็กทุกคนมีความศรัทธาที่เรียนได้ รู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก ที่จะนำไปสู่ความรู้สึกนึกคิดใน

ทางบวกให้กับผู้อื่นด้วย มีความเชื่อว่าจะสามารถช่วยเหลือเด็กทุกคนให้ทำดีที่สุด ครูที่ใจดีมีเหตุผล มีศีลธรรมซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความมั่นใจในตัวเอง พร้อมที่จะเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำไม่ ลำเอียงไม่ข่มขู่ แต่คอยเอาใจใส่ดูแลให้กำลังใจ ไม่ลงโทษด้วยวิธีรุนแรงไม่ใช้อารมณ์ มีวิธีการสอนที่ สนุกสนานไม่สอนเร็วหรือช้าเกินไป ไม่ให้งานมากครูจะต้องมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส เป็นกัลยาณมิตร กับเด็ก ดังนั้น บุคลากรผู้สอนคุณธรรมจริยธรรม หรือ ครูสอนคุณธรรมจริยธรรมนั้น ผู้ที่จะทำ หน้าที่ในการให้ความรู้ในด้านคุณธรรมจริยธรรมนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณของความเป็นครู ซึ่งจะมีผลต่อการสอนคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่าง ที่พึงประสงค์

๓.๖.๒ สภาพปัญหาในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

สรุปผลจากการศึกษาพบว่า ในแต่ละโรงเรียนมีสภาพการสอนที่แตกต่างกันออกไปตาม ลักษณะบริบททางสังคมของแต่ละพื้นที่ ผู้วิจัยจึงสรุปสภาพการสอนจริยธรรมออกเป็นประเด็นได้ ๓ ประเด็นดังนี้ คือ

๑) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตำบลหาดแพง ขาดบุคลากรที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าไป ทำการสอนประจำ โรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรมที่เข้าไปทำการสอนมีแต่ในโรงเรียนของตำบล ที่เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เนื่องด้วยภายในเขตตำบลหาดแพงไม่มีพระภิกษุเพียงพอที่จะเข้าไปสอนในโรงเรียน

๒) การสอนจริยธรรมในแต่ละโรงเรียนมีหลักสูตรของโรงเรียนวิสุทธิโพธิ์เป็นหลักสูตรประจำ ในการเรียนการสอน แต่ยังมีขาดครูผู้เป็นบุคลากรรับหน้าที่ในการสอนโดยตรง จะมีเพียงก็แต่ครู ประจำชั้นที่ทำการสอนทุกสาระวิชา ดังนั้นจึงเอากิจกรรมเข้ามาเป็นหลักสอดแทรกกับการเรียนการสอนในการอบรมจริยธรรมให้กับนักเรียน

๓) ในการเรียนการสอนจริยธรรมในแต่ละโรงเรียน เอาวันสำคัญในทางพุทธศาสนา เป็น แกนหลักในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง นอกจากนั้นบางโรงเรียนก็อาศัยการเรียนผ่านระบบ ดาวเทียม แล้วนำมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน

จึงสรุปได้ว่า จากสภาพปัญหาในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน จำเป็นอย่าง ยิ่งที่จะต้องใช้ระบบ บ้าน/วัด/โรงเรียน (บวร) เข้ามาผลักดันในกระบวนการพัฒนาจริยธรรมให้แก่ นักเรียนโดยจำแนกออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๑) ทางด้านพฤติกรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่กระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ต้อง ใช้ระบบ บ้าน/วัด/โรงเรียน (บวร) ในการดูแลความคุมความประพฤติให้นักเรียนอยู่ในกรอบของ ศีลธรรม บ้าน/วัด/โรงเรียน จะต้องจัดกิจกรรมโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและส่งเสริมในทุกกิจกรรม เพื่อปลูกฝังและผูกสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนให้มาก

๒) ทางด้านจิตใจ สถาบันครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการที่จะบ่มเพาะลักษณะนิสัย อันพึงประสงค์ ก่อนที่จะส่งต่อให้โรงเรียนขัดเกลาอุปนิสัย โดยการเรียนรู้ทางด้านจริยธรรม

๓) ทางด้านปัญญา เป็นหน้าที่ของครูและพระสอนศีลธรรมที่จะต้องชี้แนะให้ผู้เรียนเกิด ปัญญารู้แจ้งในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนได้ด้วยตนเอง โดยมี หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

๓.๖.๓ ปัญหาการขาดจริยธรรมของนักเรียน

สรุปผลจากการศึกษาพบว่า ปัญหาและสาเหตุที่เกี่ยวกับการขาดคุณธรรมจริยธรรมของเด็กนักเรียน สามารถสรุปได้เป็น ๒ ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

๑ ปัญหาที่เกี่ยวกับการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน

๑.๑) ขาดความมีระเบียบวินัยต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมส่วนรวม

๑.๒) ขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ตนเองและส่วนรวม

๑.๓) การติดสารเสพติดให้โทษ

๒ สาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวกับการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

๒.๑) คู่มือทีวี อินเทอร์เน็ต และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ที่ไม่ได้รับคำแนะนำจากผู้ปกครองอย่างถูกต้อง

๒.๒) ติดเพื่อน เล่นโทรศัพท์เกินความจำเป็นของเด็ก จับกลุ่มมั่วสุมกันในเวลากลางคืน

๒.๓) ปัญหาจากทางครอบครัว

๓.๖.๔ กระบวนการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาของพระสอนศีลธรรมกับกระบวนการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธ มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กันโดยอาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแกนหลักในการสอนและนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ของเด็กนักเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนเกิดการพัฒนาด้านความมีระเบียบวินัย (ด้านกาย) การพัฒนาด้านความประพฤติ (ด้านศีล) การพัฒนาด้านจิตใจ (ด้านสมาธิ) และการพัฒนาทางด้านปัญญาในการคิดแก้ไขปัญหาเป็น (ด้านปัญญา) การสอนให้เด็กเป็นคนดีมีศีลธรรม จึงจำเป็นจะต้องนำเอาหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการสอน

๓.๖.๕ แนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

ในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการสอนจริยธรรม มีหลายท่านได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาการสอนโดยการบูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม เพื่อสร้างความตระหนักให้เห็นคุณค่าและโทษของการขาดคุณธรรมและจริยธรรม ปัญหาที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่พบว่า มีประเด็นหลักๆ โดยแยกออกได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑ แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติ

สรุปได้ว่า โรงเรียนและสถานศึกษาจะต้องใช้หลักสูตรทั้ง ๒ แบบที่กล่าวโดยเน้นเนื้อหาวิชาด้านคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น นิมนต์พระภิกษุมาช่วยสอนช่วยอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ด้านการบูรณาการจริยธรรมเข้ากับเนื้อหาวิชาหลัก และจะต้องนำพฤติกรรมด้านจริยธรรม มาเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลรายวิชาด้วย โรงเรียนอาจจัดเรียนนอกสถานที่โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โรงเรียนและวัดควรร่วมกันจัดโครงการอบรม

คุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง สื่อมวลชนต้องนำเสนอข้อมูลหรือเผยแพร่ข่าวสารด้านคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะสมกับเยาวชน สุดท่ายรัฐจะต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง โดยกำหนดเป็นนโยบายหลักของชาติ และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนแก่หน่วยงานต่าง ๆ ให้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมด้านจริยธรรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๒ แนวทางแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ

สรุปได้ว่า การพัฒนาเพื่อเสริมสร้างการมีวินัยในตัวนักเรียน โดยมีการดำเนินการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนี้ ๑) การสอนสอดแทรกความรับผิดชอบในวิชาเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมการสอน ที่สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับวินัยด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวม ในวิชาที่เรียน เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการมีวินัยต่อตนเองและต่อส่วนรวมในด้านความรับผิดชอบ ๒) การจัดกิจกรรมเสริมโครงการประกวดห้องเรียนดีเด่น หมายถึง กิจกรรมที่จัดประกวดห้องเรียนที่นักเรียนทุกคนในห้องมีความรับผิดชอบ ขยันตั้งใจเรียน ตั้งใจทำงานที่ทางโรงเรียนมอบหมาย เช่น เขตพื้นที่รับผิดชอบ การทำความสะอาดห้องเรียนนักเรียนเพื่อยกย่องเชิดชู ให้เป็นแบบอย่างสำหรับนักเรียนชั้นอื่น ๆ โดยมีผลการประกวดได้รับการประกาศให้เป็นห้องเรียนดีเด่น

๓ แนวทางแก้ปัญหาทางด้านปัญญา

สรุปได้ว่า แนวทางแก้ปัญหาด้านความประพฤติ ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ทั้ง ๓ ด้าน ดังที่ได้กล่าวมา จะต้องร่วมมือกันทั้ง บ้าน/วัด/โรงเรียน ภายในชุมชนของแต่ละท้องถิ่น ตีกรอบให้กับเด็กนักเรียนทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในท้องถิ่น งานประเพณีต่างๆ ส่งเสริมให้เด็กนักเรียนได้มีบทบาทมากขึ้นในแต่ละกิจกรรม โดยที่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน โรงเรียน และวัด คอยให้คำปรึกษาและร่วมกิจกรรมกับเด็กทุกชั้นตอน เพื่อสานสัมพันธ์ความใกล้ชิดให้เด็กๆ รู้สึกรับความรักความเมตตาจากผู้ใหญ่ในท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้การพัฒนาทางด้านจริยธรรมเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

ดังนั้น กระบวนการพัฒนาจริยธรรมให้นักเรียน ซึ่งโรงเรียนในตำบลหาดแพงได้ใช้หลักสูตรของโรงเรียนวิถิพุทธ โดยหลักสูตรนี้นำเอาหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแกนหลักในการสอนและนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ของเด็กนักเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนเกิดการพัฒนาด้านความมีระเบียบวินัย (ด้านกาย) การพัฒนาด้านความประพฤติ (ด้านศีล) การพัฒนาด้านจิตใจ (ด้านสมาธิ) และการพัฒนาทางด้านปัญญาในการคิดแก้ไขปัญหาเป็น (ด้านปัญญา) การสอนให้เด็กเป็นคนดีมีศีลธรรม จึงจำเป็นจะต้องนำเอาหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ดังจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป